

**KARAYOLU İLE ULUSLARARASI EŞYA TAŞIMA
SÖZLEŞMELERİNE İLİŞKİN KONVANSİYON (CMR)
HÜKÜMLERİ ÇERÇEVESİNDE TAŞIMA VE TESLİM ENGELLERİ
(TTK İLE KARŞILAŞTIRMALI OLARAK)**

Yasemin AŞLAR ÜÇYILDIZ*

ÖZET

Taşıma ve teslim engelleri, borçlar hukukundaki ifa engelleri müessesesinin taşıma hukuku alanındaki özel bir türüdür. Bu engeller ulusal taşımalarından daha çok uluslararası taşımalarda ortaya çıkar. Zira ithalat-ihracat yasakları, gümrük işlemlerinin tamamlanamaması ve sınırların kapatılması gibi tipik taşıma engelleri, uluslararası taşımalar için gündeme gelir. Özellikle pandemi sürecinde ülkeler arası sirkülasyonu önlemek için birçok ülke tarafından alınan tedbirler sebebiyle, taşıma ve teslim engelleri uygulamada çok daha fazla karşılık bulmuştur. Çalışmada esasen uluslararası karayolu taşımalarında ortaya çıkan taşıma ve teslim engelleri ele alınacaktır. CMR'nin 14 ve 15. maddeleri çerçevesinde engel kavramının sınırları tespit edilecek, taşıma ve teslim engeli arasındaki fark ortaya konulacaktır. İçeriği ve sınırları açıklamaya muhtaç olan "imkânsızlık" (CMR m. 14/1) kavramı doktrindeki görüşlere de yer verilerek aydınlatılmaya çalışılacaktır. CMR'deki taşıma ve teslim engellerine ilişkin düzenlemeler TTK ile büyük ölçüde örtüşmektedir ancak aralarında bazı önemli farklar da bulunmaktadır. Bu sebeple, CMR gereğince yapılan değerlendirmeler TTK ile karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Taşıma Engeli, Teslim Engeli, İmkânsızlık, CMR, Uluslararası Eşya Taşıma

**CARRIAGE AND DELIVERY OBSTACLES WITHIN THE FRAMEWORK
OF THE CONVENTION ON THE CONTRACT FOR THE INTERNATIONAL
CARRIAGE OF GOODS BY ROAD (CMR) PROVISIONS
(IN COMPARISON WITH THE TURKISH COMMERCIAL CODE)**

ABSTRACT

Transportation and delivery obstacles are a special type in the field of transport law of the performance barrier institution in the Law of Obligations. These obstacles arise more in international transport than national transport. Because typical transport

* Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı/ANKARA, e-posta: yasemin.aslar@hbv.edu.tr

ORCID: 0000-0002-4011-6871.

DOI : 10.34246/ahbvuhfd.1116492

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih : 14/12/2021

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 11/02/2022

barriers such as import-export bans, incompleteness of customs procedures and closing borders come to the fore for international transports. Due to the measures taken by many countries to prevent inter-country circulation, especially during the pandemic process, transportation and delivery obstacles have emerged much more in practice. The study will mainly focus on transportation and delivery obstacles that arise in international road transport. Within the framework of CMR Articles 14 and 15, the boundaries of the concept of obstacle will be determined and the difference between transportation and delivery obstacle will be revealed. The concept of "impossibility" (CMR art. 14/1), the content and boundaries of which should be explained, will be tried to be enlightened by including the opinions in the doctrine. The regulations on transportation and delivery obstacles in the CMR largely overlap with the TCC, but there are some important differences between them. Therefore, the evaluations made in accordance with the CMR will be made in comparison with the Turkish Commercial Code.

Keywords: *Carriage Obstacle, Delivery Obstacle, Impossibility, CMR, International Carriage of Goods*

GİRİŞ

Taşıma süreci, niteliği itibarıyla birtakım risklere ve engellere açık bir süreçtir. Özellikle taşımanın uluslararası boyutta gerçekleştiği durumlarda çok daha fazla risk ve engel unsuru bulunmaktadır. Bu sebeple sınır ötesi taşımalarda, taşımayı kesintiye uğratabilecek ya da teslim işleminin tamamlanmasını önleyecek engellerle karşılaşma olasılığı da daha yüksektir. Bir eşyanın bir yerden başka bir yere taşındığı durumlarda, taşıma ya da teslimin kararlaştırıldığı şekilde yapılmasını önleyen bu engeller taşıma hukuku terminolojisinde "taşıma ve teslim engelleri" olarak adlandırılmış olup TTK ve CMR'de bu müesseseye özgü hukuki sonuçlar öngörülmüştür. Bu sonuçların hangi durumlarda söz konusu olacağını ortaya koyabilmek için her şeyden önce hangi engellerin taşıma ve teslim engeli niteliğinde olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir.

Taşıma ve teslim engelleri, çalışmada kara yolunda yapılan uluslararası eşya taşımaları açısından CMR hükümleri çerçevesinde ele alınacaktır. CMR Konvansiyonu, müessesenin önemine binaen taşıma ve teslim engellerine ilişkin ayrıntılı düzenlemeler içermektedir (CMR m. 14, 15, 16). Taşıma engeli kavramı, CMR m. 14/1 hükmünde, imkânsızlık kavramı üzerinden açıklanmıştır. Ancak CMR bağlamında kullanılan imkânsızlık kavramından ne anlaşılması gerektiği açıklamaya muhtaçtır. Çalışmada -TTK m. 869 hükmü ile karşılaştırmalı olarak- imkânsızlık kavramının açıklığa kavuşturulması,

taşıma ve teslim engellerinin sınırlarının çizilmesi ve örneklendirilmesi hedeflenmektedir. Çalışmanın nihai amacı, ne tür engellerin CMR anlamında taşıma ve teslim engeli olarak nitelendirilebileceğinin tespitine ilişkin değerlendirmelerde bulunmak ve doktrindeki farklı görüşlere de yer vererek konuya ışık tutmaktır. Çalışmanın odak noktası hukuki nitelendirmeye özgü meseleler olduğu için engellere bağlanan hukuki sonuçlar büyük oranda çalışmanın kapsamı dışında kalacaktır.

CMR'nin resmî Türkçe tercümesi çok fazla çeviri hatası içerdiğinden, İngilizce orijinal metin ve Almanca tercüme metni ile mukayese edilerek değerlendirmelerde bulunulmuş ve bu suretle Türkçe tercüme metni açısından -en azından ilgili hükümler çerçevesinde- söz konusu olan eksiklikler ve hatalar da ortaya konulmaya çalışılmıştır. Almanya'nın Türkiye'den çok daha önce -onaylama yolu ile- CMR'ye taraf olması ve dış ticaret hacminin çok yüksek olmasına paralel olarak taşıma hukuku alanında çok zengin içtihat ve bilimsel görüşlere sahip olduğu bilinmektedir. Bu sebeple Alman doktrini ve içtihatlarından yararlanmak çalışmanın derinlik kazanması açısından faydalı görülmüş ve gerekli görülen yerlerde bu müktesebata da yer verilmiştir.

I. HUKUKİ DÜZENLEME

“Eşyaların Karayolundan Uluslararası Nakliyatı İçin Mukavele Sözleşmesi (CMR)”¹ hükümlerinin uygulanması, her şeyden önce uluslararası kara yolu taşımaları açısından gündeme gelecektir. CMR esasen uluslararası karayolu taşımacılığına ilişkin hususları yeknesak hâle getirmeyi amaçlamaktadır. Eşyanın taşınmak üzere fiilen teslim edildiği yer ile taşıma neticesinde teslim edileceği yerin iki farklı ülkenin sınırları dahilinde olması hâlinde, bir başka deyişle eşyanın bir ülkeden başka bir ülkeye taşındığı durumlarda *uluslararası taşıma* söz konusu olur². Belirtmek gerekir ki taşıma

¹ 07.12.1993 tarihli ve 3939 sayılı Kanun ile uygun bulunan (14.12.1993 tarih ve 21788 numaralı RG) “Eşyaların Karayolundan Uluslararası Nakliyatı için Mukavele Sözleşmesi (CMR)” ile bu Sözleşmeye ek 05.07.1978 tarihli Protokole, Sözleşmenin 47. maddesine ihtirazi kayıt konulması suretiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin katılması, Bakanlar Kurulu tarafından 02.12.1994 tarihinde kararlaştırılmıştır (04.01.1995 tarih ve 22161 sayılı R.G.).

² Sabih Arkan, *Karada Yapılan Eşya Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu*, 1. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1982, s. 2; Sami Aksoy, *Taşıma Hukukunda Fiili Taşıyıcı*, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, 2015, s. 11; Hakan Karan, *Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesi Hakkında Konvansiyon, CMR Şerhi*, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, 2011, s. 26; Muharrem Gençtürk, *Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku (Genel Kavramlar, Gecikmeden Doğan Sorumluluk)*, 1. Baskı, Vedat Kitapçılık, 2006, s. 637. Uluslararası taşıma kavramının iç hukuk düzenlemeleri ve uluslararası sözleşmeler gereğince yapılan tanımları için bkz. Hüseyin Ülgen, *Uluslararası Taşımacılık ve Hukuki Sorunları*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın

işleminin uluslararası nitelikte olup olmaması açısından taşıma sözleşmesinin taraflarından birinin ya da taşıma aracının tâbiyetinin farklı bir ülkeye ait olmasının bir önemi yoktur³.

Hangi uluslararası taşımalara CMR hükümlerinin uygulanacağı meselesi CMR m. 1/1'den hareketle tespit edilmelidir. Öncelikle belirtmek gerekir ki sözleşme taraflarının ikametgâhları ve tâbiyetleri CMR'nin uygulanma koşulları açısından önemli değildir (CMR m. 1/1). Hükme göre, kara yolunda taşıtlar⁴ ile ücret karşılığında yapılan eşya taşımaya ilişkin bir sözleşmesinin bulunması ön koşuluyla, eşyanın taşıyıcıya teslim edildiği yer ile gönderilene teslim edileceği yerin iki farklı ülke olması ve bu iki ülkeden en azından birinin CMR'ye taraf olması hâlinde, taşıma sözleşmesinden kaynaklanan hukuki uyumsuzluklara CMR Konvansiyonu hükümleri uygulanır⁵. Dolayısıyla yükleme ya da teslim yerinin Türkiye Cumhuriyeti olduğu sınır ötesi kara yolu taşımaları açısından hukuki bir uyumsuzluk söz konusu olduğunda, CMR m. 1/1 gereğince Konvansiyon hükümleri öncelikli olarak uygulama alanı bulur.

Taşıma ve teslim engelleri CMR'nin m. 14 ilâ 16. maddelerinde düzenlenmiştir. CMR m. 14 hükmünde eşyanın teslim yerine ulaşmasından önce ortaya çıkan engeller (taşıma engelleri) öngörülmüştür. Söz konusu hükmün 1. fıkrasında taşıma sözleşmesinin yerine getirilmesinin imkânsız hâle gelmesi hâlinde taşıyıcının yükümlülüğü düzenlenirken; 2. fıkrasında taşımanın başlangıçta kararlaştırılandan başka bir şekilde de olsa yerine getirilebildiği özel durumlar ele alınmıştır⁶. CMR m. 15'te eşyanın teslim

No: 1988-27, 1988, s. 28 vd.

³ Aksoy, Fiili Taşıyıcı, s. 11.

⁴ Konvansiyon'un uygulanması bakımından "taşıt" sözcüğü, CMR m. 1/2 gereğince -19.09.1949 tarihli Karayolu Trafîği Anlaşması'nın 4'üncü maddesinde tanımlandığı gibi-motorlu taşıtlar, dizi halinde taşıtlar, römorklar ve yarı römorklar anlamına gelir.

⁵ Sabih Arkan, "Karayolu ile Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Uygulanma Koşulları ve Taşıyıcının Sorumluluğunu Düzenleyen Hükümleri (TTK ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme)", *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 10 (2), 1979, s. 401.

⁶ CMR 14'ün 1. ve 2. fıkrasında taşıma engelinin iki farklı türü ele alınmıştır: m. 14/1'de taşıma sözleşmesinin yerine getirilmesini imkânsız kılan taşıma engelleri düzenlenirken m. 14/2'de giderilebilen taşıma engelleri düzenlenmiştir (Bkz. Karl-Heinz Thume, *CMR Kommentar: Übereinkommen über den Beförderungsvertrag im internationalen Straßengüterverkehr*, 3. Auflage, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH Heidelberg, 2013 Art. 14 CMR Rn. 4; Bernd Andresen/Hubert Valder, *Speditions-, Fracht- und Lagerrecht: Handbuch des Transportrechts mit Kommentaren*, 1. Auflage, Erich Schmidt Verlag (ESV), 2019, Art. 14 CMR Rn. 14. Taşıma senedinde öngörülen güzergâh üzerinden taşımanın gerçekleştirilmesi imkânsızken, eşyanın başka bir yol üzerinden taşınmasının mümkün olduğu

yerine ulaşmasından sonra ortaya çıkan engeller (teslim engelleri) ve hukuki sonuçları düzenlenmiştir. CMR m. 16 hükmünde ise, taşıma ve teslim engeli durumunda taşıyıcının alabileceği tedbirlere ve talep haklarına yer verilmiştir.

“*Taşıma ve Teslim Engelleri*” başlıklı TTK m. 869 hükmünde kanun yapma tekniği açısından CMR modeline dayanan bölme yoluna gidilmeyerek taşıma engeli, teslim engeli ve bu engellerin hukuki sonuçları tek bir hükümde birleştirilmiştir. Böylece Konvansiyonun 14, 15 ve 16. maddeleri tek bir maddede düzenlenerek TTK m. 869 hükmü ile iç hukuka aktarılmıştır. Türk Ticaret Kanunu’nun “*Taşıma İşleri*” başlıklı dördüncü kitabı genel olarak 25.06.1998 tarihli Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu’ndan (*Transportreformgesetz*)⁷ yararlanılarak hazırlanmıştır. TTK m. 869’un mehzazı da esasen § 419 HGB hükmüdür. Uluslararası eşya taşıma hukukuna ilişkin yeknesak kurallar getirmeyi amaçlayan CMR ile Alman taşıma hukuku arasındaki çelişkileri önlemek isteyen kanun koyucunun mümkün olduğunca CMR’ye paralel bir düzenleme yapma çabası içinde olduğu görülmektedir. Mehzaz düzenlemenin HGB olmasından hareketle, Türk kanun koyucunun da TTK açısından aynı saikle hareket ettiğini söylemek mümkündür. Zira TTK’nın taşıma hukukuna ilişkin hükümleri, içerik itibarıyla CMR ile büyük oranda örtüşmektedir. Ancak taşıma ve teslim engellerine ilişkin aralarında bazı farklar da bulunduğu için konu TTK ile karşılaştırılmalı olarak ele alınacaktır.

II.TAŞIMA ENGELİ (CMR m. 14)

Taşıma engeli, CMR m. 14 hükmünden hareketle eşyanın teslim yerine ulaşmasından önce taşımanın taşıma senedinde⁸ öngörülen koşullara göre yapılmasının imkânsız hâle geldiği ya da imkânsızlaşmasının muhtemel olduğu hâller şeklinde tanımlanabilir. Taşıma engelinin varlığı açısından sadece eşyanın bir yerden başka bir yere götürülüp götürülmemesi yani salt taşımanın yapılıp yapılmaması değil, usulüne uygun bir şekilde yapılıp

durumlarda CMR m. 14/2 bağlamında bir taşıma engelini söz konusu olduğu yönünde bkz. Helga Jesser, *Frachtführerhaftung nach der CMR: Internationaler und nationaler Strassengütertransport*, Verlag Orac Wien,1992, s. 90.

⁷ Gesetz zur Neuregelung des Fracht-, Speditions- und Lagerrechts (Transportrechtsreformgesetz- TRG), (BGBl. I 1998 S. 1588).

⁸ Alm. “*Frachtbrief*”, İng. “*consignment note*”. Türk Ticaret Kanunu’nun 768 vd. hükümlerinde kullanılan “*taşıma senedi*” kavramı, CMR’nin Türkçe tercüme metninde “*sevki mektubu*” şeklinde çevrilmiştir. Kavramların paralel ve yeknesak olarak kullanılmasını sağlamak adına çalışmamızda CMR’de kullanılan sevki mektubu yerine taşıma senedi kavramı tercih edilmiştir.

yapılmaması esas alınır. Taşımanın usulüne uygun olarak gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin saptanmasında taşıma senedindeki koşullar dikkate alınır (CMR m. 14/1). Bir engelin, CMR anlamında taşıma engeli olarak nitelendirilebilmesi için zamanlama olarak eşyanın teslim yerine ulaşmasından önce gerçekleşmesi gerekir. Zira teslim yerine ulaşma anından itibaren ortaya çıkan engeller CMR m. 15 gereğince teslim engeli teşkil eder. CMR’de engel kavramı imkânsızlık kavramı üzerinden açıklandığından, engelin söz konusu olup olmadığının tespiti için imkânsızlıktan ne anlaşılması gerektiğinin belirlenmesine ihtiyaç vardır.

A. İmkânsızlık

CMR gereğince taşıma engelinden söz edilebilmesi için taşıma sözleşmesinin taşıma senedinde öngörülen koşullara uygun bir şekilde yerine getirilmesinin herhangi bir sebeple imkânsız hâle gelmesi gerekir (CMR m. 14/1). Ancak hükmün İngilizce orijinal metninde⁹ kullanılan “*impossible*” kavramına ilişkin olarak Kıta Avrupası hukuk sistemindeki imkânsızlık ile common law (Anglo-Sakson Hukuk Sistemi) anlamındaki imkânsızlığın aynı olup olmadığı belirsizdir. Bu sebeple Konvansiyonun Fransızca ve İngilizce orijinal metninde kullanılan “*impossible*” ifadesi hukuki terminoloji açısından sadece rehber olarak kullanılabilir. İmkânsızlık kavramının içeriği hükmün anlam ve amacı dikkate alınarak tespit edilmelidir¹⁰. Taşımanın yerine getirilmesinin imkânsız olması, Türk hukuku açısından edimin ifa edilemezliğini gerektirir¹¹. Ancak buradaki imkânsızlık, TBK m. 112 ve 136 çerçevesinde değerlendirilmemelidir¹². CMR anlamında imkânsızlık,

⁹ İngilizce orijinal metin için bkz. 04.01.1995 tarih 22161 sayılı R.G.

¹⁰ Ingo Koller, *Transportrecht, Kommentar zu Spedition, Gütertransport und Lagergeschäft*, 9. Auflage, Verlag C. H. Beck, 2016, Art. 14 CMR Rn. 3; Karsten Schmidt, *Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch*, Band 7, §§ 407-619, Transportrecht, 4. Auflage, Verlag C. H. Beck, 2020, MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 5.

¹¹ Fremuth, (Fremuth/Thume), § 419 HGB Rn. 4; Carsten Thomas Ebenroth/Karlheinz Boujong/ Detlev Joost/Lutz Strohn, *Handelsgesetzbuch*, 3. Auflage, Verlag C. H. Beck, Reuschle, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), § 419 HGB Rn. 3.

¹² Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 5. TBK m. 112 ve 136 anlamındaki imkânsızlık hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Dural, *Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık*, 1. Baskı, Fakülteler Matbaası, 1976, s. 25 vd.; Mustafa Dural, “*İmkânsızlık Kavramı ve Türleri*”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 1973, 7 (1), s. 11- 58; Seçkin Topuz/Ferhat Canbolat, “Türk-İsviçre ve Alman Borçlar Hukukunda İmkânsızlığın Düzenlenişi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57 (3), 2008, s. 675 vd.; A. Dilşad Keskin, “Kesin Vadeli İşlemlerde İfa Etmeme: Temerrüt ve İmkânsızlık”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11 (1-2), 2007, s. 220 vd.

taşıyıcının kendisinden beklenen ölçüde çaba ile taşımayı taşıma senedinde öngörülen şekilde yerine getirememesi şeklinde anlaşılmalıdır¹³. Buna göre, bir engelin aşılabilmesi için taşıyıcının beklenemez çabalar harcaması gerekiyorsa, bu durumda CMR m. 14/1 anlamında bir taşıma engelinin söz konusu olduğunu kabul etmek gerekir¹⁴. Bu bağlamda objektif, sübjektif ve geçici imkânsızlık hâllerinin taşıma engeli niteliğinde olup olmadığını ayrı ayrı değerlendirmekte fayda vardır.

1.Objektif İmkânsızlık

Taşıma engeline ilişkin CMR m. 14 hükmünde bahsi geçen imkânsızlık kavramı, objektif imkânsızlık olarak anlaşılmalıdır¹⁵. Buna göre, taşımanın taşıma senedine uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi, aynı şartlar altında bulunan herkes için imkânsız hâle gelmelidir. Objektif imkânsızlık, fiilî ya da hukuki olabilir¹⁶. Taşıma senedinde aktarma yasağının kararlaştırıldığı

¹³ Rolf Herber/Henning Piper, *CMR Internationales Strassentransportrecht Kommentar*, 1. Auflage, Verlag C. H. Beck, 1996, Art. 14 CMR Rn. 5.

¹⁴ Johann Georg Helm, *Frachtrecht II, CMR*, 2. Auflage, Walter De Gruyter Berlin-New York 2002, Anh. VI § 452, Art. 14 CMR Rn. 5; Glöckner, Herbert, *Leitfaden zur CMR: Übereinkommen über den Beförderungsvertrag im internationalen Strassengüterverkehr*; Kommentar, 7. Auflage, Erich Schmidt Verlag (ESV), Art. 14 CMR Rn.1; Malcolm A. Clarke, *International Carriage of Goods By Road: CMR*, 5. Edition, Informa London, 2009, s. 89; Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 8.

¹⁵ Georg M. Precht/Kurt Endrigkeit, *CMR-Handbuch über den Beförderungsvertrag im internationalen Straßengüterverkehr*, 3. Auflage, Deutscher Verkehrs-Verlag, 1972, Art. 14 CMR Rn. 1. Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 14 CMR Rn. 2; Claus-Wilhelm Canaris / Wolfgang Schilling / Peter Ulmer, *Großkommentar zum Handelsgesetzbuch* begründet von Hermann Staub, 14. Band, CMR (Übereinkommen über den Beförderungsvertrag im internationalen Straßengüterverkehr), bearbeitet von Fabian Reuschle, 5. Aufl., Berlin 2016, GroßkommHGB/Reuschle, Art. 14 CMR Rn. 9; Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; Thomas Braun, *Das frachtrechtliche Leistungsstörungsrecht nach dem Transportreformgesetz: Eine Untersuchung der frachtrechtlichen Leistungsstörungstatbestände der §§ 407 ff HGB unter besonderer Berücksichtigung der Bezüge zum bürgerlichen Recht*, Dissertation, 1. Auflage, LIT Verlag, 2002, s. 17; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 5; Franco Ferrari/Eva-Maria Kieninger/Peter Mankowski/Karsten Otte/Ingo Saenger/Götz Schulze/Ansgar Staudinger, *Internationales Vertragsrecht Rom I-VO, CISG, CMR, FactÜ Kommentar*, 3. Auflage, Verlag C. H. Beck, 2018, Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 4; Andresen/Valder, Art. 14 CMR Rn. 6; Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 6; Adolf Baumbach/Klaus J. Hopt/Hanno Merkt, *Handelsgesetzbuch HGB mit GmbH & Co., Handelsklauseln, Bank- und Kapitalmarktrecht, Transportrecht (ohne Seerecht)*, 38. Auflage, Verlag C. H. Beck, 2018, Art. 14 CMR Rn. 1; Jesser, s. 88; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn. 2; Clarke, s. 89; Muhammetnazar İlyasov, *TTK ve CMR'ye Göre Karayoluyla Eşya Taşımacılığında Taşıma ve Teslim Engelleri*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 120.

¹⁶ Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn. 2; Braun, s. 17; Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 2; Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 5. Bkz.

durumlarda, kullanılan taşıma aracının o araçla sürüşe devam etmenin artık mümkün olamayacağı şekilde hasara uğraması *fiili imkânsızlık* durumuna örnek olarak verilebilir¹⁷. Frankfurt Eyalet Yüksek Mahkemesi'nin bir kararında, gümrük makamlarının yaptığı kontrolde silolar ile süt tozu taşıyan trende gümrük etiketinin bulunmaması gerekçesiyle taşınan süt tozunun gümrük işlemlerinin tamamlanamaması ve ürünün ithalatının reddedilmesi hâli ise *hukuki imkânsızlık* olarak kabul edilmiştir¹⁸.

Taşıma engellerine ilişkin CMR m. 14/1 hükmü, taşımanın *taşıma senedinde belirtilen* koşullara göre objektif imkânsız olduğu durumlarda uygulanır¹⁹. Burada imkânsızlığın söz konusu olup olmadığının tespiti için kıstas, taşıma sözleşmesinde değil, taşıma senedinde belirtilen şartlardır. Dolayısıyla taşıma sözleşmesi ile taşıma senedinin içeriğinin uyuşmadığı durumlarda taşıma senedindeki bilgiler esas alınır²⁰. Bu durumda taşıma sözleşmesinin esas alınması, hükmün amacı ve mantığı açısından çok daha yerinde olurdu. Zira taşıma senedi kural olarak sadece karine etkisine

OLG Frankfurt 12. Zivilsenat, 24.06.1991, 12 U 152/90, VersR. 1992, s. 1157.

¹⁷ Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 3; Thume/Temme, Art. 13 CMR Rn. 8.

¹⁸ OLG Frankfurt 12. Zivilsenat, 24.06.1991, 12 U 152/90, VersR. 1992, s. 1157.

¹⁹ Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 14 CMR Rn. 2; Braun, s. 18; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 8; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 5; Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 4; Fritz Fremuth/Karl Heinz Thume, *Kommentar zum Transportrecht*, §§ 407-475h HGB, CMR, WA, und ADSp, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH Heidelberg, 2000, Art. 14 CMR Rn. 3. Taşıma senedinin düzenlenmesi CMR bağlamında zorunlu olmadığı, aksine CMR m. 4 gereğince taşıma sözleşmesinin kurulması için tarafların anlaşması yeterli olduğu hâlde CMR m. 14/1'de taşıma senedindeki kayıtlar esas alınmıştır. Burada CMR'nin uygulanacağı taşımalarda uygulamada genellikle taşıma senedinin düzenlendiği ve taşımaya ilişkin önemli hususların taşıma senedinde yer aldığından hareketle böyle bir düzenleme getirilmiş olabileceği yönünde bkz. Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 2). CMR'de olduğu gibi Türk Ticaret Kanunu'nda da taşıma senedi olmaksızın eşya taşınması olasılığı öngörülmüşken (TTK m. 856/2), 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nda (19.07.2003 tarih 25173 sayılı R.G.), eşya taşımalarının taşıma senedi olmaksızın yapılamayacağı hükmüne bağlanmıştır (KTK m. 6/1, 7/5). Taşıma senedi olmadan eşya taşıyan taşıyıcılara KTK m. 26 (d) gereğince idari para cezası verilir. Karayolu Taşıma Kanunu'na göre yapılan taşımalara ilişkin hukuki esaslar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mertol Can, "4925 Sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'na Göre Karayoluyla Yapılan Taşımaların Tabi Olduğu Hukuki Esaslar", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9 (1-2), 2005, s. 11-63; Hakan Karan, "Karayolu Taşıma Kanunu ve Yönetmeliği", *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 22 (3), 2000, s. 99-320.

²⁰ Helga Jesser, *Frachtführerhaftung nach der CMR: Internationaler und nationaler Strassengütertransport*, Verlag Orac Wien, 1992, s. 88; Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 14 CMR Rn. 2; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 5; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 6; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 14 CMR Rn. 3.

sahipken²¹ taşıma sözleşmesine dayanan anlaşma, müzakere mekanizmasının bir sonucudur ve bu sebeple de taşıma senedindeki kayıtlara kıyasla her zaman tarafların çıkarlarına daha uygundur²². Ancak hükmün açık lafzının bu yoruma imkân vermediği ve dolayısıyla kayıtların örtüşmemesi durumunda taşıma senedinin esas alınması gerektiği kanaatindeyiz. Öte yandan eğer taşıma koşulları taşıma senedinde yer almıyorsa ya da taşıma senedi hiç düzenlenmemişse CMR m. 14/1 kıyasen uygulanır²³ ve bu tür durumlarda taşıma sözleşmesinin içeriği esas alınır²⁴.

CMR m. 14 hükmünün uygulanabilmesi için, taşıma senedinde yer alan taşımaya ilişkin belirli bir şartın yerine getirilememesi yeterlidir²⁵. Bu sebeple, engelin taşımının objektif imkânsızlığına yol açıp açmadığını belirlemek için taşıma senedinin içeriği ile ortaya çıkan ya da çıkması muhtemel olan durumun karşılaştırılması gerekir. Engel, eşyanın taşıma senedinde öngörülen güzergâh üzerinde²⁶ veya belirlenen taşıma süresi içinde²⁷ ya da aktarma yasağına uygun olarak²⁸ taşınmasını imkânsız hâle getiriyorsa taşıma engelidir. Bu bağlamda,

²¹ Koller, Ingo, “Das Standgeld bei CMR-Transporten”, *TranspR*, 1988, s. 131.

²² Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 5.

²³ Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 2; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn. 3. Sadece taşıma senedinin düzenlenmediği durumlarda kıyasen uygulanacağı yönünde bkz. Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 5; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 7; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 5; Thume, (Fremuth/Thume), Art. 14 CMR Rn. 3.

²⁴ Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 7; Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 5; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn. 3; Thume, (Fremuth/Thume), Art. 14 CMR Rn. 3.

²⁵ Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 7.

²⁶ Hubert Widmann, *Übereinkommen über den Beförderungsvertrag im internationalen Strassengüterverkehr (CMR)*, 1. Auflage, Neuwied / Kriefel / Berlin, Luchterhand Verlag, 1993, s. 68; Hubert Schmidt, (Hrsg.), *COVID-19: Rechtsfragen zur Corona-Krise*, 2. Auflage, Verlag C. H. Beck, 2020, Rn. 39; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 5; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn. 3; Jesser, s. 89; Loewe ETR 1976, s. 547; Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 7; Koller, Art. 14 CMR Rn. 3.

²⁷ Andresen/Valder, § 419 HGB Rn. 4; Timo Didier/Bernd Andresen, *CMR, Übereinkommen über den Beförderungsvertrag im internationalen Straßengüterverkehr Kommentar*, 8. Auflage, Erich Schmidt Verlag (ESV), 2015, Art. 14 CMR Rn. 4; Loewe, Roland, *Erläuterungen zum Übereinkommen vom 19. Mai 1956 über den Beförderungsvertrag im internationalen Straßengüterverkehr (CMR)*, *European Transport Law 1976*, s. 547; Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 7; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn. 3; Schmidt/Thume, Corona-Krise § 12, Rn. 39; Alihan Aydın, *CMR'ye Göre Taşıyıcının Ziya, Hasar ve Gecikmeden Doğan Sorumluluğu*, 2. Bası, Arıkan Basım Yayın, 2006, s. 47; Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; Jesser, s. 89.

²⁸ Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn. 3; Loewe ETR 1976, s. 547; Jesser, s. 89; Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 7; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 5;

hava koşulları yüzünden teslim süresine objektif açıdan uyulamaması ya da doğa olayı, resmî önlemler veya grevler²⁹ yüzünden gidiş güzergâhındaki yolun kullanılamaması durumunda objektif imkânsızlık söz konusudur³⁰. Ayrıca transit geçiş yasağının bulunması³¹, savaş sebebiyle sınırların kapatılması³² ve gümrük makamları tarafından getirilen ithalat yasakları³³ ile gümrük belgelerinin eksik olması sebebiyle aracın gümrükten geçişine izin verilmemesi³⁴ de taşıma engeli teşkil eder. Bu tür durumlarda, eşyanın taşıma

Aydın, s. 47; İlyasov, s. 120.

²⁹ Grevin yasa dışı olması, taşıma engeline sebep olmasını engellemez (Didier (Didier/Andresen), Art. 14 CMR Rn. 7).

³⁰ Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 8; Didier (Didier/Andresen), Art. 14 CMR Rn. 7.

³¹ Peter J. Decker, *Das Übereinkommen über den Beförderungsvertrag im internationalen Strassengüterverkehr (CMR)*, 8. Auflage, Erich Schmidt Verlag (ESV), 1985, Anm. 29; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 14 CMR Rn. 1; Didier (Didier/Andresen), Art. 14 CMR Rn. 7; Burak Adıgüzel, *Taşıma Hukuku*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, 2019, s. 139-140; Andresen/Valder, Art. 14 CMR Rn. 7. Bkz. OLG Frankfurt 12. Zivilsenat, 24.06.1991, 12 U 152/90, VersR. 1992, s. 1157.

³² Didier (Didier/Andresen), Art. 14 CMR Rn. 7; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 14 CMR Rn. 1; Andresen/Valder, Art. 14 CMR Rn. 7. Terörist bir saldırı sebebiyle taşıma yolunun kapanması ile hükümetler arası bir kriz nedeniyle sınır kapısının veya transit geçiş yapılacak ülke karayolunun geçişe kapatılmış olması da taşıma engeli niteliğindedir (Can, *Taşıma Hukuku*, s. 56).

³³ GroßkommHGB/Reuschle, Art. 14 CMR Rn. 1; Andresen/Valder, Art. 14 CMR Rn. 7; Didier (Didier/Andresen), Art. 14 CMR Rn. 7; Adıgüzel, s. 139. Bkz. OLG Frankfurt 12. Zivilsenat, 24.06.1991, 12 U 152/90, VersR. 1992, s. 1157. Yargıtay'ın bir kararında Türkiye'den Irak'a taşınması kararlaştırılan yoğurt ve peynirden oluşan gıda emtiasının Irak yetkili makamları tarafından yapılan kontroller sonucu eşyanın mutabık kalınan şartları haiz bulunmadığı ve tarihlerinin hatalı yazıldığı gerekçesiyle geldiği ülke olan Türkiye'ye iade kararının verilmesi hâli teslim engeli olarak nitelendirilmiştir. Yargıtay bu neticeyi "...eşyalar üzerinde yaptığı tespit ve aldığı kararın Türkiye'ye kesin idadenin yapılması olduğu, davaya konu ihtilafın teslim engelinden kaynaklandığı, CMR 15. maddesine göre taşıyıcının davalı gönderenden talimat istediği..." şeklinde ifade etmiştir. Her ne kadar dava konusu olay bağlamında neticeye etkisi olmasa da buradaki durumun -eşyanın teslim yerine varmasından önce gerçekleşmesinden hareketle- teslim engeli değil, taşıma engeli olduğu kanaatindeyiz. (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin konuya ilişkin 25.02.2015 T., 2014/17300 E., 2015/2490 K. sayılı kararı için bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 06.12.2021)).

³⁴ Aynı yönde bkz. Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 8. Yargıtay uluslararası taşımaya ilişkin bir kararında gümrük belgelerinin eksik düzenlenmesi sebebiyle taşıma aracının gümrükten geçişine izin verilmemesini taşıma engeli olarak kabul etmiştir. Yargıtay'ın 11. Hukuk Dairesi'nin 19.02.2018 T., 2016/13156 E., 2018/1166 K. sayılı bu kararı için bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 10.12.2021). Bunun yanı sıra Hamm Eyalet Yüksek Mahkemesi, taşıyıcının gerekli gümrük belgelerine sahip olmaması ve eşyanın başka yere de taşınmaması hâlinde objektif imkânsızlığın söz konusu olduğuna karar vermiştir (OLG Hamm 11.03.1976 NJW 1976, s.

senedinde öngörülen koşullardan farklı bir şekilde taşınması mümkünse, CMR m. 14/2 hükmü uygulanır. Taşıma sırasında öngörülemeyen başka yollara girme zorunluluğunun ortaya çıkması, başlangıçta belirlenen güzergâh taşıma senedinde belirtilmediği sürece taşımanın imkânsızlığı anlamına gelmez³⁵.

CMR m. 14/1 hükmünün orijinal metnindeki “*it is or becomes impossible*” ifadesinden hareketle taşımanın teslim süresi içerisinde yerine getirilmesinin imkânsız hâle gelmiş olması şart değildir. Eşyanın zamanında teslim yerine ulaşamayacağı muhtemel olduğu durumlarda da CMR m. 14’te düzenlenen hukuki sonuçlar uygulanır. Bir başka deyişle mezkûr hükmün uygulanabilmesi için imkânsızlığın meydana gelmiş olması ya da meydana gelmesinin muhtemel olması gerekir^{36,37}. Hükmün orijinal İngilizce metninde yer alan “*it is or becomes impossible*” ifadesi, Almancaya “*unmöglich ist oder unmöglich wird*”³⁸ şeklinde aslına uygun bir şekilde çevrilirken, Türkçeye iki farklı ihtimalin varlığı göz ardı edilerek “*imkânsız hâle gelirse*” şeklinde

2077, 2078; Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 3, dpn. 3’ten naklen).

³⁵ Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 9; Glöckner, Art. 14 CMR Rn. 1; Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 8; Loewe ETR 1976, s. 547. Bkz. OLG München 28.06.1983, TranspR 1984, s. 186, 187.

³⁶ Koller, Art. 14 CMR Rn. 3 (*voraussichtlich*); MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 10 (*mit großer Wahrscheinlichkeit*); GroßkommHGB/Reuschle, Art. 14 CMR Rn. 12 (*mit großer Wahrscheinlichkeit*); İlyasov, s. 120. CMR m. 14/1’in uygulanabilmesi için, imkânsızlığın zaten ortaya çıkmış ya da çıkmasının yakın olması gerektiği yönündeki görüş için bkz. Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 7 (*kurz bevorsteht*); Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 2 (*in absehbarer Zeit*).

³⁷ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi bir kararında, deniz yolu ile yapılması kararlaştırılan taşıma ilişkisi için “...davalı vekilinin istinaf başvurusunun, fuara katılmak zorunda olan davacının gidişte hava yoluyla yapılacak taşımayı kabul etmek zorunda kaldığı, fuar ve taşıma konusunda uzman taşıma işleri organizatörü ve akti taşıyıcı olan davalının davacıyı yanılttığı, bu durumun taşıma engeli olduğu, sözleşmeye uygun taşıma ve süresinde fuara yetişememe sebebinin 28 gün yerine 44 gün süreceği belirtilen deniz taşıma sürecinden kaynaklandığından anılan sorunun davalının tasarruf alanında gerçekleşmiş bir taşıma engeli olduğu...”na hükmetmiştir. Yargıtay “...Bölge Adliye Mahkemesince esastan reddine ilişkin kararın usul ve yasaya uygun olduğu kanısına varıldığından davalı vekilinin aşağıdaki bendin kapsamı dışında kalan sair temyiz itirazlarının reddine karar vermek gerekmiştir.” şeklinde hüküm tesis ederek ilgili kararın bu kısmını onaylamıştır. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 09.12.2019 T., 2019/1173 E., 2019/7972 K. sayılı bu kararı için bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 10.12.2021).

³⁸ Söz konusu ifade Alman doktrininde, yalnızca taşımanın taşıma senedinde belirtilen teslim süresi içerisinde gerçekleşmesinin imkânsız olduğu durumlarda değil, teslim süresine uylamayacağı ihtimalinin olduğu hâllerde de CMR m. 14/1’in uygulanmasının mümkün olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Bkz. Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 10).

çevrilmiştir³⁹. Hükümün orijinal metne uygun bir şekilde “*imkansızlaşmışsa veya imkansızlaşıyorsa*” şeklinde çevrilmesi daha yerinde olurdu⁴⁰.

Engel kimin sebep olduğu ya da engelin ortaya çıkmasında kimin kusurlu olduğu taşıma engelinin söz konusu olup olmadığının tespiti açısından önemli değildir⁴¹. Engelin kaynağı, CMR m. 16/1 gereğince masrafların karşılanması bakımından önem arz eder⁴².

2. Sübjektif İmkânsızlık

Taşıma sözleşmesinin taşıma senedinde öngörülen koşullara uygun şekilde yerine getirilmesinin sübjektif olarak imkânsız olduğu hâllerde, taşıma engeli söz konusu olmaz. Bir başka deyişle sübjektif imkânsızlık taşıma engeline neden olmaz⁴³. Eğer taşıyıcı, taşıma işini gerektiği şekilde yapabilmek için bir başkasını (örneğin bir alt taşıyıcıyı) devreye sokarak engeli aşabiliyorsa ifa imkânsız değildir; elbette ki bunun için taşıma senedinde buna engel olan bir kayıt bulunmamalıdır⁴⁴. Taşıyıcının yetersizliği taşıma engeline sebep olamayacağı için, örneğin taşıma aracında ortaya çıkan teknik bir arızanın taşıma engeli olarak nitelendirilebilmesi için, taşımada kullanılacak belirli bir aracın taraflarca kararlaştırılmış olması ya da taşımının ikame bir araçla da teslim süresi içerisinde yerine getirilemiyor olması gerekir⁴⁵.

³⁹ CMR'nin Fransızca metninde de iki farklı ihtimali belirtecek şekilde “*est ou devient impossible*” ifadesi kullanılmıştır.

⁴⁰ Aynı yönde bkz. Abuzer Kendigelen/Alihan Aydın, “Karayoluyla Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesine İlişkin Antlaşma (CMR)- Resmi Çeviriye İlişkin Sorunlar ve Bir Serbest Çeviri Denemesi”, Kendigelen, Abuzer, *Makalelerim Cilt II, 2001-2006*, Vol. 1, s. 58.

⁴¹ Clarke, s. 89; Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 2; Koller, Art. 14 CMR Rn. 2, 3; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 2; Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 6; İlyasov, s. 119. Engel sebebinin dışardan ya da taşıyıcının şahsından kaynaklanması önemli değildir (Bkz. OLG Frankfurt 12. Zivilsenat, 24.06.1991, 12 U 152/90, VersR. 1992, s. 1157; Koller, Art. 14 CMR Rn. 2).

⁴² Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 2; Koller, Art. 14 CMR Rn. 2.

⁴³ Braun, s. 17; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 5; Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 4; Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 5; Baumbach/Hopt/Merkt, Art. 14 CMR Rn. 1; Jesser, s. 88; Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 14 CMR Rn. 2; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 14 CMR Rn. 9; Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; Clarke, s. 89-90; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn. 2; İlyasov, s. 120.

⁴⁴ Clarke, s. 89; Widmann, s. 68.

⁴⁵ GroßkommHGB/Reuschle, Art. 14 CMR Rn. 1; Didier/Andresen, Art. 14 CMR Rn. 7; Andresen/Valder, Art. 14 CMR Rn. 7. Ayrıca engel nedeni taşıma aracındaki eksiklik (bilinmeyen bir parça ya da yapım hatası gibi), taşıma personelinin çalışmaması (örneğin hastalık veya grev sebebiyle) veya taşıma yolunun seçimi ile ilgiliyse burada taşıma işletmesinin özel riskleri, dolayısıyla işletmesel kararların söz konusu olduğu yönünde bkz. Canaris,

Bir başka deyişle, taşıma senedinde aktarma yasağı kararlaştırılmamışsa ve taşıma aktarma yoluyla usulüne uygun bir şekilde sürdürülebiliyorsa, teknik arıza CMR m. 14 anlamında imkânsızlık olarak kabul edilemez⁴⁶. Sürücünün hastalık sebebiyle yokluğu da subjektif imkânsızlığa sebep olduğu için taşıma engeli niteliğinde değildir⁴⁷.

Taşıma sözleşmesi, taşıma senedinde belirlenen koşullara uygun bir şekilde başka yollar kullanılarak ya da aktarma yoluyla yerine getirilebilir durumda ise, objektif imkânsızlık teşkil etmez⁴⁸. Örneğin gönderen aktarmayı yasaklamamışsa ve aracın motoru arızalanırsa taşıyıcı bakımından subjektif imkânsızlık söz konusu olur⁴⁹. Çünkü bu durumda başka bir taşıyıcı, eşyayı gönderilene taşıyabilir. Subjektif imkânsızlığın ortaya çıkması hâlinde taşıyıcı taşımanın gerçekleşmesini mümkün kılacak önlemler almalıdır, bu bağlamda örneğin başka bir araç kullanılmalı ya da alt taşıyıcıyı devreye sokmalıdır⁵⁰. Ancak aracın kazaya uğraması⁵¹ ya da teknik bir arıza vermesi hâlinde, teslim süresi içerisinde ikame aracın sağlanamaması taşıma engeli oluşturur⁵².

3. Geçici İmkânsızlık

Engelin taşımayı sürekli olarak imkânsız hâle getirmesi zorunlu değildir, geçici imkânsızlığa sebep olması da yeterlidir⁵³. Fakat geçici bir engelin CMR

Claus-Wilhelm, *Handelsrecht*, 24. vollständig neu bearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck, 2006, § 31 II, Rn. 52 vd.

⁴⁶ Jesser, s. 89, Anm. 430; Andresen/Valder, Art. 14 CMR Rn. 7; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 9; Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 4. Macaristan'dan Türkiye'ye taşıma yapan aracın seyir halindeyken akü tesisatı ve plastik aksamalarının alev alması sonucu çıkan yangın nedeniyle eşyanın zarar görmesi ve taşımanın durmasının taşıma engeli niteliğinde olduğu yönünde bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 01.11.2013 T., 2013/1396 E., 2013/19374 K. sayılı kararı (<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>) (Erişim Tarihi: 10.12.2021).

⁴⁷ GroßkommHGB/Reuschle, Art. 14 CMR Rn. 1. Bkz. ve karşı. Andresen/Valder, Art. 14 CMR Rn. 7.

⁴⁸ Jesser, s. 89, Anm. 430; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 9.

⁴⁹ Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 9; Jesser, s. 89, Anm. 430.

⁵⁰ Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 4.

⁵¹ Yargıtay, önüne gelen bir uyumsuzlukta teslim yeri Fransa olan bir taşıma aracının taşıma sırasında Bulgaristan'da kaza geçirmesini somut olayın şartlarına göre taşıma engeli olarak nitelendirilmiştir. 11. Hukuk Dairesi'nin 10.11.2014 T., 2014/10128 E., 2014/17209 K. sayılı bu kararı için bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 10.12.2021).

⁵² GroßkommHGB/Reuschle, Art. 14 CMR Rn. 12.

⁵³ Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn. 3; Thume/Temme, Art. 14

14 anlamında taşıma engeli olarak kabul edilebilmesi için, bu engel taşımanın taşıma senedinde öngörülen teslim süresi içerisinde yerine getirilmesini imkânsız kılmalıdır⁵⁴. Örneğin yaz mevsiminde geçiş güzergâhında beklenmedik bir şekilde aniden soğuk havalardan bastırılması şeklinde doğada geçici olarak ortaya çıkan bir engel ya da sınır kapısında gümrük memurları tarafından grev yapılması veya bir protesto çerçevesinde kamyonların abluka altına alınması gibi geçici durumlar kural olarak taşımanın imkânsız hâle gelmesine yol açmaz⁵⁵. Ancak geçici imkânsızlık sebebiyle taşımanın taşıma senedinde belirtilen süre içerisinde herhangi bir taşıyıcı tarafından gerçekleştirilmesi artık mümkün değilse CMR m. 14 anlamında imkânsızlık söz konusudur⁵⁶. Buna göre teslimin zamanında gerçekleştirilemeyeceğinin anlaşıldığı veya engelin ne zaman ortadan kalkacağına öngörülemeyen geçici imkânsızlık hâllerinde de CMR m. 14 uygulanmalıdır⁵⁷.

Kararlaştırılan teslim süresinin taşıma senedinde belirtilmediği fakat taşıma sözleşmesinde düzenlendiği ya da teslim süresinin CMR m. 19'a göre⁵⁸ belirleneceği durumlarda CMR m. 14 kıyasen uygulanabilir⁵⁹. Bunun

CMR Rn. 6; Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 6; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 14 CMR Rn. 4; Andresen/Valder, Art. 14 CMR Rn. 5; Didier (Didier/Andresen), Art. 14 CMR Rn. 5; Braun, s. 18. Bkz. ve karş. İlyasov, s. 118.

⁵⁴ GroßkommHGB/Reuschle, Art. 14 CMR Rn. 5; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn 3; Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; Didier (Didier/Andresen), Art. 14 CMR Rn. 5; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 6. Ayrıca bkz. OLG München 12.04.1990, TranspR 1990, s. 280, 285; Andresen/Valder, Art. 14 CMR Rn. 5.

⁵⁵ MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 10.

⁵⁶ Koller, TranspR 1988, s. 131; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 14 CMR Rn. 12; Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 6; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 10; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn. 3; Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 6.

⁵⁷ HGB açısından bkz. Ensthaler/Bracker/Janßen, § 419 HGB Rn. 3.

⁵⁸ CMR m. 19 hükmü gereğince “Yük kararlaştırılan zaman limiti içinde teslim edilmemiş ise veya kararlaştırılmış zaman limiti olmadığı hallerde, taşımanın normal süresi ve özellikle parçalı yüklerde tüm yükü bir araya getirmek için gerekli zaman, gayretli bir taşımacıya gerekli zamanı geçiyor ise teslimde gecikme var demektir”.

⁵⁹ Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 6; Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 14 CMR Rn. 3, 4; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn. 3. Taşıma senedinin düzenlenmediği durumlarda CMR m. 14'ün taşıma senedi yerine taşıma sözleşmesi esas alınacak şekilde kıyasen uygulanabileceği yönündeki benzer bir görüş için bkz. Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 7; Thume, (Fremuth/Thume), Art. 14 CMR Rn. 3. Taşıma senedinde düzenlenen teslim süresine ya da CMR m. 19'a göre belirlenen teslim süresine uyulmaması durumunda CMR m. 14'ün uygulanacağı yönündeki görüş için bkz. MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 10; Didier (Didier/Andresen), Art. 14 CMR Rn.

yanı sıra taşıma senedinin hiç düzenlenmediği hâllerde de hüküm kıyasen uygulanmalıdır⁶⁰. Netice itibariyle CMR m. 14 hükmünün uygulanabilmesi için imkânsızlığın sürekli olması şart değildir. Bahsi geçen koşullar altında geçici olması da hükmün uygulanabilmesi için yeterlidir.

B. İfa Güçlüğü

Bir güçlüğü ortaya çıkması, tek başına objektif imkânsızlık oluşturmadığı için⁶¹ her ifa güçlüğü taşıma engeli niteliğinde değildir⁶². Buna göre ifanın alelade güçleşmesi ve maliyet artışları⁶³ bir engelin CMR m. 14 anlamında taşıma engeli olarak nitelendirilebilmesi için yeterli değildir⁶⁴.

4. Taşıma senedine süreye ilişkin herhangi bir kayıt düşülmemişse sürenin CMR m. 19'a göre belirleneceği, dolayısıyla bu hâlde özenli bir taşıyıcının uyması gereken sürenin esas alınacağı yönünde bkz. Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 6; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 6.

⁶⁰ Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn. 3; Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; Koller, TranspR 1988, s. 130.

⁶¹ Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 8; Glöckner, Art. 14 CMR Rn. 1; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn. 2; Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; Didier (Didier/Andresen), Art. 14 CMR Rn. 5.

⁶² Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 8; Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 8; MüKoHGB-2009/Czerwenka, § 419 HGB Rn. 7; Andresen/Valder, Art. 14 CMR Rn. 6; Thume, Art. 14 CMR Rn. 14; Reuschle, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), § 419 HGB Rn. 17; Peter Glanegger / Kusterer Stefan / Johannes Selder / Christian Kirmberger / Werner Ruß / Ulrich Stuhlfelner, *Heidelberger Kommentar zum Handelsgesetzbuch, Handelsrecht, Bilanzrecht, Steuerrecht*, 7. Aufl., C. F. Müller, Heidelberg 2006, HeidelbergerKommHGB/Ruß, § 419 HGB Rn. 2; Reuschle, (Hartenstein/Reuschle), Kpt. 1, Rn. 213; Claus-Wilhelm Canaris/ Mathias Habersack/ Carsten Schäfer, *Handelsgesetzbuch Großkommentar*, begründet von Hermann Staub, Bearbeiter: Patrick Schmidt, 12. Band, 2. Teilband, §§ 407-450, 5. Auflage, De Gruyter, 2013, § 419 HGB Rn. 4; Jürgen Ensthaler, *Gemeinschaftskommentar zum Handelsgesetzbuch mit UN-Kaufrecht*, von Jürgen Ensthaler, (Hrsg.), 8. Auflage, Luchterhand Verlag, 2015, Ensthaler/Bracker/Janßen, § 419 HGB Rn. 3; Andreas Möglich, *Das Neue Transportrecht, Einführung-Kommentar-Texte*, 1. Auflage, Bundesanzeiger Verlag, 1998, § 419 HGB Rn. 3.

⁶³ Münih Eyalet Yüksek Mahkemesi, taşıyıcının savaş nedeniyle transit geçiş yasağı yüzünden başka bir yola girmesinin taşıyıcı için ek giderlere sebep olduğu bir davada, CMR m. 14/1'i uygulamaktan kaçınmıştır (OLG München 28.06.1983, TranspR 1984, s. 186, 187).

⁶⁴ Olaf Hartenstein/Fabian Reuschle, *Handbuch des Fachanwalts Transport- und Speditionsrecht*, 3. Auflage, Carl Heymanns Verlag, 2015, Kpt. 1, Rn. 213; Fremuth, (Fremuth/Thume), § 419 HGB Rn. 3; Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; Donald James Hill/Andrew Messent, *CMR: Contracts for the International Carriage of Goods By Road*, by Andrew Messent with David A. Glass, 2. Edition, Lloyds Of London Press Ltd, London 1995, s. 94; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 17; Reuschle, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), § 419 HGB Rn. 7. Bkz. OLG München 28.06.1983, TranspR 1984, s. 187; OLG Hamburg 25.02.1988, TranspR 1988, s. 278.

Öte yandan taşıyıcı, kendisinden beklenemeyecek çabalarda bulunma yükümlülüğü altında olmadığından, önemli bir güçlüğü belli koşullar altında imkânsızlığa yol açabileceğini kabul etmek gerekir⁶⁵. İfa güçlüğüne ilişkin değerlendirmeler her somut olay açısından ayrı ayrı yapılmalıdır, ancak taraflarca belirli bir güzergâhın kararlaştırılmadığı ve aktarma yasağının da öngörülmediği durumlarda, taşıma başka yollar üzerinden ya da aktarma yoluyla gerçekleştirilebilir durumda ise taşımanın bu şekilde güçleşmesi taşıma engeli olarak kabul edilemez⁶⁶. Dolayısıyla alelade bir güçlüğü söz konusu olması hâlinde taşıyıcı sözleşmeyi sona erdirmeye yetkisine de sahip değildir⁶⁷ ve buna rağmen sözleşmeyi sona erdirirse taşıma sözleşmesinin ihlâli söz konusu olur⁶⁸.

III. TESLİM ENGELİ (CMR m. 15)

CMR m. 15/1'de eşyanın teslim yerine varmasından sonra şartların eşyanın teslimini engellediği hâllerde, teslim engelinin söz konusu olacağı öngörülmüştür. Bunun yanı sıra hükümde, gönderilenin eşyayı teslim almaktan kaçınma hâli, taşıma senedinin ibrazına ilişkin istisnai durum ile gönderilenin teslimi isteme hakkı ve eşyanın başka bir kişiye teslimi yönünde talimat verilmesi ihtimaline ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Buradan hareketle ilgili hükümde esasen teslim engeli hâlinde eşya ile nasıl bir yol izleneceğinin düzenlendiği, taşıyıcının diğer haklarına yer verilmediği söylenebilir⁶⁹.

CMR m. 15 hükmünde, teslim engeli kavramına ilişkin teknik anlamda hukuki bir tanıma yer verilmemiştir. Bu nedenle de teslim engelinin, üzerinde mutabık kalınan kesin bir tanımı yoktur. Doktrinde farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bir tanıma göre teslim engeli, taşınan eşyanın kararlaştırılan zamanda gönderilene tesliminin herhangi bir sebeple objektif imkânsız hâle gelmesi durumudur⁷⁰. Bir başka tanıma göre, eşyanın teslim yerine

⁶⁵ Andresen/Valder, Art. 14 CMR Rn. 6; Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 8.

⁶⁶ Fremuth, (Fremuth/Thume), § 419 HGB Rn. 3; Didier (Didier/Andresen), Art. 14 CMR Rn. 5. Benzer yönde bkz. Andresen/Valder, Art. 14 CMR Rn. 6.

⁶⁷ Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 14; Reuschle, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), § 419 HGB Rn. 17.

⁶⁸ Glöckner, Art. 14 CMR Rn. 1; Loewe, s. 547; Reuschle, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), § 419 HGB Rn. 17; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 14; Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 9.

⁶⁹ Koller, Art. 15 CMR Rn. 1. Taşıma ve teslim engeli durumunda taşıyıcının alabileceği tedbirlere ve talep haklarına ilişkin esaslar CMR m. 16 hükmünde düzenlenmiştir.

⁷⁰ Ferrari/Otte, Art. 15 CMR Rn. 2; Thume/Temme, Art. 15 CMR Rn. 3; Koller, Art. 15 CMR Rn. 2.

varmasından sonra, kararlaştırılan zamanda gönderilene teslim edilmesine engel olan hâllerdir⁷¹. Başka bir tanıma göre, eşyanın teslim edileceği yere varmasından sonra ortaya çıkan ve eşyanın gönderilene teslim edilmesini önleyen sebepler teslim engeldir⁷². CMR'nin 14 ilâ 16. maddelerinden yola çıkarak teslim engeli, teslim yerine ulaşma anından sonra eşyanın zamanında ve usulüne uygun bir şekilde teslimini engelleyen şartların ortaya çıkması hâli olarak tanımlanabilir. Teslim engeli kavramının içeriğini doldurabilmek için imkânsızlık, ifa güçlüğü, kabulden kaçınma ve ödemedenden kaçınma durumlarının ayrı ayrı ele alınması faydalı olacaktır.

A. İmkânsızlık ve İfa Güçlüğü

CMR m. 15 anlamında engel kavramının değerlendirilmesi ve anlamlandırılması bakımından, CMR m. 14'teki imkânsızlık kavramı için geliştirilen ölçütler burada da geçerlidir⁷³. Dolayısıyla teslimin objektif imkânsız olduğu hâller, hiç kuşkusuz teslim engeli teşkil eder⁷⁴. Burada da imkânsızlığın söz konusu olup olmadığının tespiti için taşıma senedinde belirtilen şartlar esas alınır. Taşıma senedinin düzenlenmediği hâllerde, CMR m. 15 kıyasen uygulanır⁷⁵. İfa güçlüğü bakımından da taşıma engeli açısından ortaya konulan ilkeler teslim engeli için de geçerlidir⁷⁶.

Teslimin kararlaştırılan zamanda gerçekleştirilmesinin imkânsız hâle gelmesi, taşıyıcının veya gönderilenin şahsından kaynaklanan ya da dışardan

⁷¹ MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 2; Ferrari/Otte, Art. 15 CMR Rn. 2; Fremuth/Thume, Art. 15 CMR Rn. 2.

⁷² Mertol Can, *CMR ve Alman Ticaret Kanunu ile Mukayeseli Olarak Türk Taşıma Hukukunun Genel Esasları, Birinci Cilt*, Ankara 2017, s. 62. Teslim engelinin kapsamını daraltan bir başka tanıma göre ise teslim engeli, eşyanın teslim edilmesini kati surette önleyen ya da belirsiz bir süre geciktiren durumlardır, gecikme durumunda bekleme süresi taşıyıcı için beklenemez şekilde uzun olmalıdır (Bkz. Fremuth, (Fremuth/Thume), § 419 HGB Rn. 7; Möglich, s. 51).

⁷³ Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 15 CMR Rn. 2; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 15 CMR Rn. 3; Koller, Art. 15 CMR Rn. 2; Thume/Temme, Art. 15 CMR Rn. 3; Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 15 CMR Rn. 3. Bkz. II.1.A.

⁷⁴ Thume/Temme, Art. 15 CMR Rn. 3; Herber/Piper, Art. 15 CMR Rn. 5; Koller, Art. 15 CMR Rn. 2; Ferrari/Otte, Art. 15 CMR Rn. 2; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 15 CMR Rn. 2; Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 15 CMR Rn. 3; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 15 CMR Rn. 3.

⁷⁵ Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 14 CMR Rn. 2; Herber/Piper, Art. 15 CMR Rn. 2; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 15 CMR Rn. 1; Thume/Temme, Art. 15 CMR Rn. 1; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 15 CMR Rn. 2.

⁷⁶ Bkz. II.B.

gelen bir sebep dolayısıyla ortaya çıkabilir⁷⁷. Bu bağlamda gönderilenin işletmesinde grev olması⁷⁸ ya da gerekli boşaltma ekipmanlarının bulunmaması⁷⁹ sebebiyle eşyanın gönderilen tarafından boşaltılmaması veyahut taşıyıcının boşaltma ile yükümlü olduğu hâllerde taşıma aracının boşaltma tertibatının çalışmaması⁸⁰ teslim engeli niteliğindedir. Yerel makamların ya da mahkemelerin eşyanın teslimini yasaklaması da CMR bağlamında teslim engeline sebep olur⁸¹.

Teslim yeri, taşıma senedinde belirtilebilir ya da geçerli bir talimat ile sonradan belirlenebilir⁸². Eğer geçerli bir talimat ile teslim yeri değiştirilirse, ilk başta belirlenen teslim yeri anlamını yitirir (CMR m. 12/1). Taşıyıcının makul çabalarına rağmen, gönderilenin bulunamadığı durumlarda teslim engeli söz

⁷⁷ Koller, Art. 15 CMR Rn. 2; Baumbach/Hopt/Merkt, Art. 15 CMR Rn. 1; Thume/Temme, Art. 15 CMR Rn. 3.

⁷⁸ Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 14 CMR Rn. 6; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 15 CMR Rn. 6; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 2; Didier (Didier/Andresen), Art. 15 CMR Rn. 8.

⁷⁹ Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 15 CMR Rn. 2; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 2; Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 14 CMR Rn. 6; Ferrari/Otte, Art. 15 CMR Rn. 3; Loewe ETR 1976, s. 548; Thume/Temme, Art. 15 CMR Rn. 3; Clarke, s. 91; Didier (Didier/Andresen), Art. 15 CMR Rn. 8. Ayrıca bkz. OLG Köln 23.02.1972, BB 1973, s. 405.

⁸⁰ MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 2. Yükleme alanındaki metal kapaanın üstünden geçilmesi sonucu aracın lastiklerinin patlaması ve yakınlarda araca uygun bir lastiğin de bulunmaması sebebiyle aracın yükleme yerine girememesinin taşıyıcının riziko alanına giren bir taşıma engeli niteliğinde olduğu yönünde bkz. Vural Seven/ Ahmet Batuhan Oyal, "Taşıma Hukukunda Riziko Alanı İlkesi Bağlamında Nötr Alan ve COVID-19'un Nötr Alan Olarak Değerlendirilmesi", İstanbul Hukuk Mecmuası, 78 (2), 2020, s. 645.

⁸¹ GroßkommHGB/Reuschle, Art. 15 CMR Rn. 6; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 2; Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 14 CMR Rn. 6.

⁸² Arkan, Sorumluluk, s. 10; Thume/Temme, Art. 15 CMR Rn. 3; Herber/Piper, Art. 15 CMR Rn. 1; Ferrari/Otte, CMR Art. 15 Rn. 7; Koller, § 407 HGB Rn. 10b; Altan Edis, *Die Haftung des Frachtführers nach schweizerischen Obligationen- und türkischem Handelsrecht*, Diss., 1. Auflage, Herbert Lang, Bern - Peter Lang, Frankfurt, 1975, s. 34-35; Albert Wehrli, *Haftung des Frachtführers nach dem schweizerischen Obligationenrecht*, Diss., Romanshorn: Buchdruckerei der Schweizerischen Bodensee-Zeitung, 1920, s. 8.

konusudur⁸³. Gönderilenin taşınması dolayısıyla adresinin değişmesinden⁸⁴ veya adresin gönderen tarafından yanlış ya da eksik yazılmasından dolayı⁸⁵ gönderilenin makul çabalara rağmen bulunamaması, bu bağlamda değerlendirilebilecek bir teslim engeli niteliğindedir. Ancak teslimin salt güçleşmesi kural olarak teslim engeli niteliğinde olmadığından⁸⁶, taşıyıcı gönderileni bulmak için beklenebilirlik sınırları dahilinde araştırma yapmakla

⁸³ Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 15 CMR Rn. 5; Ferrari/Otte, Art. 15 CMR Rn. 5; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 2; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 15 CMR Rn. 2; Clarke, s. 91; Herber/Piper, Art. 15 CMR Rn. 7; Lenz, Straßengütertransportrecht, Rn. 428; Arkan, Sorumluluk, s. 57; Glöckner, Art. 15 CMR Rn. 4; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 15 CMR Rn. 5; Koller, Art. 15 CMR Rn. 2; Decker, Anm. 42; Staub/P. Schmidt, § 419 HGB Rn. 13; Reuschle, (Hartenstein/ Reuschle), Kpt. 1, Rn. 219; Seven, Vural, (6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK m. 856–893) Hükümlerine Göre) Taşıma Hukukunda Gönderilen, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2012, s. 203; Franz Schlegelberger, *Handelsgesetzbuch*, Erläutert von Ernst Geßler, Wolfgang Hefermehl, Wolfgang Hildebrandt, Georg Schröder, Band IV, §§ 386-460, 5. Auflage, Verlag Franz Vahlen GmbH München, 1976, § 437 a.F. HGB Rn. 3; Peter Jabornegg, (Hrsg.), *Kommentar zum HGB, Handelsgesetzbuch mit Firmenbuchgesetz und Handelsmaklerrecht*, 2. Auflage, Springer-Verlag Wien New York, 2010, § 437 a.F. HGB Rn. 2. Ayrıca bkz. OLG Hamburg 25.02.1988, VersR 1988, s. 909. Yargıtay da bir kararında gönderilenin bulunamaması hâlinin teslim engeli niteliğinde olduğunu “...davalının malı teslim etme yerine ulaştırıldığına gönderileni bulamadığını dolayısıyla bir teslim engeli ile karşılaştığı...” şeklinde ifade etmiştir (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 24.01.2012 T., 2012/12151 E., 2014/2845 K. için bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 06.12.2021)). Bir başka uyuşmazlıkta ilk derece mahkemesi “...davalı dava konusu malı teslim etme yerine ulaştırıldığına gönderileni bulamadığını dolayısıyla bir teslim engeli ile karşılaştığı”nı kabul etmiştir ve ilgili karar Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 09.02.2016 T., 2015/3257 E., 2016/1189 K. sayılı kararı ile onanmıştır. İlgili karar için bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 10.12.2021).

⁸⁴ Ferrari/Otte, Art. 15 CMR Rn. 5; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 2. Bkz. OLG Hamburg 25.02.1988, VersR 1988, s. 909.

⁸⁵ Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 15 CMR Rn. 5; Staub/P. Schmidt, § 419 HGB Rn. 13; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 2; Herber/Piper, Art. 15 CMR Rn. 7; Glöckner, Art. 15 CMR Rn. 4; Schlegelberger/Geßler, § 437 a.F. HGB Rn. 3; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 15 CMR Rn. 5; Lenz, Straßengütertransportrecht, Rn. 428. Bkz. OLG Hamburg 25.02.1988, VersR 1988, s. 909. Yargıtay bir kararında “...eşyanın teslim edileceği yerde teslim engeli çıkması durumunda taşıyıcı, göndericiyi durumdan haberdar ederek talimat almalıdır. Her ne kadar, davalı tarafça adresin açık olarak belirtilmemesi nedeniyle alıcının bulunamadığı savunulmuşsa da anılan hüküm gereğince davacıdan talimat alınması gerekmektedir.” şeklinde hüküm tesis etmiştir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 09.05.2018 T., 2016/11300 E., 2018/3394 K sayılı bu karar için bkz. Kürşat Göktürk/ Mehmet Çelebi Can/Esra Kaşak, *Karayoluyla Eşya ve Yolcu Taşıma Hukuku, Gereççeli – İçtihatlı – Madde Karşılaştırmalı*, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, 2020, s. 54. Bkz. OLG Hamburg 25.02.1988, TranspR 1988, s. 277. Karş. OLG Stuttgart 13.10.1999, TranspR 2001, s. 127

⁸⁶ MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 4; Koller, Art. 15 CMR Rn. 2.

yükümlüdür⁸⁷. Taşıyıcı, sadece yerine getirilmesi ek çaba gerektirdiği için teslim yükümlülüğünden kurtulamaz; teslim için makul bir çaba harcamak zorundadır⁸⁸.

İsnat edilebilirlik ve kusur, CMR m. 15 gereğince teslim engelinin söz konusu olup olmadığı açısından hiçbir önem arz etmez⁸⁹. Kusur, CMR m. 16/1 gereğince masrafların karşılanması meselesi ile ilgilidir. Dolayısıyla teslimin gönderilenin ya da taşıyıcının şahsından kaynaklanan veya dışardan gelen bir sebeple imkânsız hâle gelmesi teslim engelinin varlığı açısından esas alınmaz⁹⁰.

B. Kabulden Kaçınma (CMR m. 15/1)

Teslim engeline ilişkin CMR m. 15/1 hükmünün ikinci cümlesinde “*Eğer alıcı yükü kabul etmezse...*” ifadesine yer verilerek teslimin imkânsız hâle gelmesinin gönderilenden kaynaklı sebeplerle de gerçekleşebileceğine işaret edilmiştir. Teslim, gönderilenin teslim için belirlenen şartları yerine getirememesi ya da getirmek istememesi gibi gönderilenin şahsından kaynaklanan bir sebepten dolayı da imkânsız hâle gelebilir⁹¹. Bu bağlamda değerlendirilebilecek en önemli teslim engeli, kabulden kaçınmadır (CMR m. 15/1). Gönderilenin kararlaştırılan zamanda teslim edilecek eşyayı kabul etmemesi durumunda, CMR m. 15/1 gereğince kabulden kaçınma söz konusu olur⁹².

⁸⁷ Herbert Lersch, *Die Rechtsstellung des Empfängers aus dem Frachtvertrag beim Landfrachtgeschäft*, Dissertation, Coburg 1931, s. 75-76; Glöckner, Art. 15 CMR Rn. 4; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 15 CMR Rn. 2; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 4; Herber/Piper, Art. 15 CMR Rn. 7; Ferrari/Otte, Art. 15 CMR Rn. 5; Koller, Art. 15 CMR Rn. 2; Thume/Temme, Art. 15 CMR Rn. 3; Clarke, s. 92; Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 15 CMR Rn. 5; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 15 CMR Rn. 5; Staub/P. Schmidt, § 419 HGB Rn. 13; Didier (Didier/Andresen), Art. 14 CMR Rn. 13. Ayrıca bkz. OLG Hamburg 25.02.1988, TranspR 1988, s. 278; OLG Stuttgart 13.10.1999, TranspR 2001, s. 127, 129.

⁸⁸ MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 4.

⁸⁹ Herber/Piper, Art. 15 CMR Rn. 6; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 2; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 15 CMR Rn. 2; Thume/Temme, Art. 15 CMR Rn. 4; Ferrari/Otte, Art. 15 CMR Rn. 6; Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 14 CMR Rn. 6; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 15 CMR Rn. 6; Lenz, Uwe, *Strafengütertransportrecht*, Köln 1988, Rn. 425. Bkz. OLG Düsseldorf 15.12.1983, TranspR 1984, s. 40.

⁹⁰ Aynı yönde bkz. Thume/Temme, Art. 15 CMR Rn. 3; Koller, Art. 15 CMR Rn. 2.

⁹¹ Koller, Art. 15 CMR Rn. 2.

⁹² Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 15 CMR Rn. 6; Ferrari/Otte, Art. 15 CMR Rn. 2; Herber/Piper, Art. 15 CMR Rn. 17, 18; Clarke, s. 90. Kesin olarak kaçınması gerek-

Kabulden kaçınma bir başka deyişle eşyaların teslimi sırasında gönderilenin katılım işlemlerini kesin olarak reddetmesi, CMR m. 15'te teslim engelinin özel bir türü olarak düzenlenmiştir⁹³. Teslimi kabulden kaçınma, şekil şartlarına tabi olmayan ve varması gereken bir irade açıklamasıdır⁹⁴. Eşyanın açıkça reddedilmesi şart değildir, gönderilenin kararlaştırılan zamanda ve kararlaştırılan şekilde kendisine sunulan eşyayı kabul etmek istemediğinin davranışlarından çıkarılabilmesi⁹⁵, bir başka deyişle zimnen belirtilmesi de yeterlidir⁹⁶. Örneğin gönderilenin taşıyıcıya eşyayı geri taşıma talimatı vermesi, zimnen kaçınma anlamına gelir⁹⁷. Burada gönderilenin sözleşmede belirlenen zamanda eşyayı kabul etmektен kaçınacağına taşıyıcı tarafından anlaşılabilir olması esastır⁹⁸. Kabulden kaçınma durumunda taşıyıcının bir süre belirleyerek gönderilene eşyayı kabul etme niyetinin olup olmadığını netleştirme hakkı tanınması gerekir; gönderilen bu süreyi boşaltma yapmadan ya da CMR m. 12/2 gereğince talimat vermeden geçirirse taşıyıcı teslimden kaçınmanın gerçekleştiği sonucuna varabilir⁹⁹. Gönderilenin eşyayı reddetmede haklı ya da haksız olması¹⁰⁰, kusurlu ya da kusursuz¹⁰¹ olması teslim engelinin varlığı açısından önemli değildir.

Eşyanın teslim yerine ulaşmasından sonra, gönderilenin eşyayı sözleşmeye uygun bir şekilde boşaltmaktan kaçınması da teslim engeli

tiği yönündeki görüş için bkz. Lenz, Straßengütertransportrecht, Rn. 429; GroßkommHGB/Helm, Art. 15 CMR Rn. 4. Bkz. OLG Düsseldorf, 12.01.1984 TranspR 1984, s. 102, 103; OLG Frankfurt am Main 30.05.1996, TranspR 1997, s. 427, 431; Kantongerecht Rotterdam 24.05.1966, ETL 1966, s. 729, 730.

⁹³ Ferrari/Otte, Art. 15 CMR Rn. 9; Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 15 CMR Rn. 4; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 15 CMR Rn. 4; Koller, Art. 15 CMR Rn. 2; Herber/Piper, Art. 15 CMR Rn. 16. Ayrıca bkz. OLG Hamburg 31.03.1994, VersR 1996, s. 127.

⁹⁴ Maximiliane Meyer-Rehfuess, *Das frachtvertragliche Weisungsrecht*, Dissertation, 1. Auflage, Luchterhand Verlag GmbH, 1995, s. 31.

⁹⁵ Baumbach/Hopt/Merkt, Art. 15 CMR Rn. 1; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 4.

⁹⁶ Koller, Art. 15 CMR Rn. 2; Baumbach/Hopt/Merkt, Art. 15 CMR Rn. 1; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 5; Heymann, Erst, *Handelsgesetzbuch, Kommentar*, §§ 343-475h HGB, Band 4, 2. Auflage, De Gruyter, § 419 HGB Rn. 5.

⁹⁷ MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 5.

⁹⁸ Ferrari/Otte, Art. 15 CMR Rn. 9; Koller, Art. 15 CMR Rn. 2.

⁹⁹ MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 5.

¹⁰⁰ Herber/Piper, Art. 15 CMR Rn. 17; Glöckner, Art. 15 CMR Rn. 3; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 15 CMR Rn. 6; Koller, Art. 15 CMR Rn. 2; Didier (Didier/Andresen), Art. 15 CMR Rn. 12.

¹⁰¹ Koller, Art. 15 CMR Rn. 2.

niteliğindedir¹⁰². Zira CMR m. 15 ve m. 17’de kullanılan teslim kavramı, hükümlerin anlam ve amaçları bakımından aynı nitelikte değildir. Şöyle ki CMR m. 17 sorumluluk süresinin ne zaman sona ereceğini düzenler¹⁰³ ve taşıyıcının sorumlu olmadığı boşaltma işlemini sorumluluk süresinin dışında tutar. CMR m. 15 ise, taşıyıcının sözleşmeyi ihlâl etmeden eşyadan nasıl kurtulabileceği meselesine yanıt verir; burada teslim, eşyanın gönderilene teslim edilmesi yolu ile aracın tamamen boşaltılması anlamına gelir¹⁰⁴ ve bu mümkün değilse teslim engeli söz konusudur¹⁰⁵.

Gönderilenin eşyayı kabulden kaçınması durumunda, gönderen CMR m. 12 ve 13’teki genel ilkelere göre talimat verme hakkını daha önce kaybetmiş ya da kullanmamış olsa bile talimat verme hakkına sahiptir. Dolayısıyla bu hâlde talimat verme hakkı gönderene döner ve gönderen taşıma senedinin birinci nüshasını ibraz etmeden eşya üzerinde tasarruf etme hakkına sahiptir (CMR m. 15/1). Öte yandan CMR m. 15/2 hükmü ile eşyayı kabulden kaçınan gönderilene, gönderenin talimatlarının gelmesine kadar bir tür pişmanlık hakkı (*Reuerecht*) sağlanmıştır¹⁰⁶. Buna göre, gönderilen eşyayı kabul etmemiş bile olsa, gönderenden aksine bir talimat gelmedikçe eşyaların kendisine teslimini isteyebilir.

C. Ödemeden Kaçınma

Taşıyıcının gönderilenden belli bir tutarı tahsil etmeden eşyayı teslim etmeme yükümlülüğü altına girmesi, Konvansiyon hükümleri gereğince *teslimde ödeme* müessesesi olarak adlandırılır (CMR m. 21). Taşıyıcının

¹⁰² MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 3. Benzer yönde bkz. Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 15 CMR Rn. 2; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 15 CMR Rn. 2. Eşyanın teslim yerine varmasından sonra, gönderilenin eşyayı boşaltmaktan kaçınması durumunda alacaklının temerrüdüne ilişkin borçlar hukuku genel hükümlerine (§ 293 BGB) başvurulamayacağı yönünde bkz. MüKoHGB/Thume, § 419 HGB Rn. 14. HGB açısından bkz. MüKoHGB/Thume, § 419 HGB Rn. 14; Koller, § 419 HGB Rn. 15. Gönderilenin teslim işlemini kabul edip aracı boşaltmaktan kaçınması hâlinde, TTK m. 869 hükmünün kıyasen uygulanacağı yönünde bkz. Koller, Art. 15 CMR Rn. 2.

¹⁰³ Hüseyin Ülgen, *Hava Taşıma Sözleşmesi*, 1. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1987, s. 170 vd.; Arslan Kaya, “Taşıyıcının Karayolu ile Eşya Taşımaya İlişkin Uluslararası Sözleşmede (CMR) Öngörülen Sorumluluğun Esasları – II”, *İÜHF.M.*, 1998, 56 (1-4), s. 240 vd.

¹⁰⁴ GroßkommHGB/Reuschle, Art. 15 CMR Rn. 7; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 3; Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 15 CMR Rn. 7.

¹⁰⁵ MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 3.

¹⁰⁶ MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 1.

teslimde ödemeyi tahsil etme yükümlülüğü, taşıma sözleşmesinin yapıldığı sırada kararlaştırılabileceği gibi sonrasında gönderenin talimatı ile de ortaya çıkabilir¹⁰⁷. Eşyanın teslimdeki ödeme tutarı tahsil edilmeksizin teslimi hâlinde, taşıyıcı tazminat ödemekle yükümlüdür, dolayısıyla ödemedən kaçınan gönderilene eşya teslim edilmemelidir. Bu sebeple teslimde ödemenin kararlaştırıldığı hâllerde, gönderilenin ödemedən kaçınması kuşkusuz teslim engeli olarak kabul edilmelidir¹⁰⁸.

Gönderilenin CMR m. 13/2 gereğince teminatı ya da -teslimde ödemedə olduğu gibi- teslim sırasında derhâl ödenmesi gereken diğer bedelleri ödemekten kaçınması durumu da teslim engeli niteliğindedir¹⁰⁹. Zira

¹⁰⁷ Ecehan Yeşilova Aras, *Uluslararası Karayolu ile Yük Taşımacılığında Teslim Süresinin Aşılması ve Teslimde Ödeme (CMR m. 19, 20, 21)*, Adalet Yayınevi, 2010, s. 76; Herber/Piper, Art. 21 CMR Rn. 1; Koller, Art. 21 CMR Rn. 2.

¹⁰⁸ Aynı yönde bkz. Lenz, Straßengütertransportrecht, Rn. 429; Herber/Piper, Art. 15 CMR Rn. 19; Koller, Art. 15 CMR Rn. 2; Ferrari/Otte, Art. 15 CMR Rn. 4; Thume/Temme, Art. 15 CMR Rn. 6; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 15 CMR Rn. 6; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 2; Decker, Anm. 42. Ayrıca bkz. BGH 05.02.1987, TranspR 1987, s. 180.

¹⁰⁹ Loewe ETR 1976, s. 548; Koller, Art. 15 CMR Rn. 2; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 15 CMR Rn. 2; Ferrari/Otte, Art. 15 CMR Rn. 4; Didier (Didier/Andresen), Art. 15 CMR Rn. 11; GroßkommHGB/Reuschle, Art. 15 CMR Rn. 4; Herber/Piper, Art. 15 CMR Rn. 19; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 15 CMR Rn. 6; Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 15 CMR Rn. 17; Widmann, s. 72; Precht/Endrigkeit, Art. 15 Rn. 1. Bkz. ve karşı. Yargıtay 11. H.D. 23.01.2020 T., 2018/3265 E., 2020/696 K. *Temme*, gönderilenin taşıma bedeli ya da teslim sırasında ödenmesi gereken diğer bedelleri ödemekten kaçınmasını teslim engeli olarak kabul eden görüşün sadece sonucu itibariyle doğru olduğunu ileri sürmüştür. Yazara göre, gönderenin taşıyıcıyı taşıma bedelinin ya da eşyanın değerinin tahsili ile görevlendirmesi (teslimde ödeme) durumu farklıdır; gönderilen bunları ödemekten kaçınırsa, taşıyıcı taşıma sözleşmesini yerine getirmeyebilir, çünkü gönderene teminat getirmeyi değil, taşıma bedelinin ya da eşyanın değerinin tahsilini borçlanmıştır. Gönderilenin taşıma bedelini ödemekten kaçınması hâlinde ise CMR m. 13/2 uygulanır ve buna göre taşıyıcı kural olarak taşıma sözleşmesini teslim ile yerine getirmekle yükümlü olmaya devam eder. Ayrıca yazar eşyanın çoğu zaman taşıyıcıya ödenecek taşıma bedeline oranla daha yüksek değere sahip olması sebebiyle taşıyıcının sözleşmeyi yerine getirmek için çaba harcamasının gönderenin de menfaatine olduğunu ve böylece taşıma bedeli miktarınca teminat ediminin (*Sicherheitsleistung*) ortaya çıktığını ileri sürerek bu durumun tarafların menfaatine daha uygun olduğunu savunmuştur (Thume/Temme, Art. 15 CMR Rn. 6). Bkz. ve karşı. Glöckner, Art. 15 CMR Rn. 2. Gönderilenin teminatı ödememesi durumunda CMR m. 15/1 anlamında teslim engelinin söz konusu olduğu yönünde bkz. Thume/Temme, Art. 15 CMR Rn. 6; Ferrari/Otte, Art. 15 CMR Rn. 4. Ayrıca bkz. ve karşı. OLG Hamburg, 03.11.1983, 6 U 118/83, VersR 1984, 235 vd. Yargıtay bir kararında "...yüklün teslim yeri olan Fransa'ya varışından sonra dava dışı müşterinin kendi bankası ile yaşadığı sorundan kaynaklı akreditif ilişkisinin kurulamaması sebebiyle, akreditif ödeme şekli öngörülen satış sözleşmesinde bir teslim engelinin çıktığı ve bu teslim engeli ile karşılaşan davalı taşıyıcının davacı taşıtandan herhangi bir talimat istemeden malları CMR senedinde ihbar kişisi sıfatıyla yer alan dava

gönderilenin teslim talebi ile CMR m. 13/2 gereğince taşıma senedinden doğan ödemeleri yapma yükümlülüğü arasındaki ilişki sebebiyle ödemedi kaçınma, teslim katılım yükümlülüğünü reddetme anlamına gelir ve kabulden kaçınma niteliğindedir¹¹⁰. Öte yandan gönderilen, gönderen tarafından taşımaya ilişkin ödemelerden muaf tutulmuşsa ve bu husus taşıma belgelerinden anlaşılıyorsa ya da gönderilen CMR m. 13/2 gereğince teminat göstermeye hazır ise ödemedi kaçınma durumu CMR m. 15 anlamında teslim engeline sebep olmaz¹¹¹. Gönderilenin ödeme yapmaktan kaçınma hususunda haklı olup olmaması, teslim engelinin varlığı noktasında esas alınmaz¹¹².

IV. TAŞIMA ve TESLİM ENGELİNE İLİŞKİN CMR HÜKÜMLERİNİN TTK m. 869 ile KARŞILAŞTIRILMASI

Karayolu ile yapılan uluslararası eşya taşımalarındaki taşıma ve teslim engellerine ilişkin CMR'nin 14, 15 ve 16'ncı maddeleri TTK m. 869 hükmü için mehz düzenlemelerdir. Ancak belirtmek gerekir ki TTK hükmü, içerik olarak CMR ile büyük ölçüde benzer olmakla birlikte CMR'den başka şekilde yapılandırılmış ve genişletilmiştir. Her şeyden önce kanun yapma tekniği açısından, taşıma engeli (CMR m. 14), teslim engeli (CMR m. 15) ve taşıyıcının talep ve yetkileri (CMR m. 16) CMR'de ayrı ayrı düzenlenmişken TTK m. 869'da bu ayırım ortadan kaldırılarak taşıma ve teslim engelleri ile hukuki sonuçları tek bir hükümde birleştirilmiştir¹¹³. TTK'daki hüküm, içerik olarak CMR ile geniş ölçüde örtüşse de bazı önemli noktalarda ayrılan yönleri de vardır.

Taşıma engeline ilişkin TTK m. 869'da taşımanın “sözleşmeye uygun

dışı müşteriye teslim ettiği göz önüne alınarak bir değerlendirme yapılması...” gerektiğine karar vermiştir. Yargıtay'ın 11. Hukuk Dairesi'nin 23.01.2020 T., 2018/3265 E., 2020/696 K. sayılı ilgili kararı için bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 06.12.2021).

¹¹⁰ Didier (Didier/Andresen), Art. 15 CMR Rn. 11. Benzer yönde bkz. Reuschle, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), § 419 HGB Rn. 6; Herber/Piper, Art. 15 CMR Rn. 19.

¹¹¹ Didier (Didier/Andresen), Art. 15 CMR Rn. 11.

¹¹² Reuschle, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), § 419 HGB Rn. 6; Herber/Piper, Art. 15 CMR Rn. 17; Koller, Art. 15 CMR Rn. 2; Glöckner, Art. 15 CMR Rn. 3.

¹¹³ 1998 yılında Almanya'da Reform Kanunu ile taşıma hukuku alanında kanuni değişiklikler yapılmıştır, Türk Ticaret Kanunu'nun “*Taşıma İşleri*” başlıklı dördüncü kitabı geniş ölçüde 25.06.1998 tarihli Alman Taşıma Hukuku Reform Kanunu'ndan (*Transportrechtsreformgesetz- TRG*) yararlanılarak hazırlanmıştır. (Bkz. Gesetz zur Neuregelung des Fracht-, Spediti- und Lagerrechts, BGBl. I 1998 S. 1588). Buna göre Türk Ticaret Kanunu, kanun yapma tekniği açısından CMR'den ziyade HGB'ye benzemektedir.

olarak yapılamayacağı anlaşılırsa”¹¹⁴ ifadesi kullanılırken CMR m. 14/1’de “*imkânsızlaşmışsa veya imkânsızlaşıyorsa*” ifadesi kullanılmıştır. CMR ile TTK arasındaki farklardan biri CMR lafzında yer alan “*imkânsızlık*” kavramının TTK’da kullanılmaması noktasında ortaya çıkar. Ancak daha önce de belirtildiği gibi CMR’de belirtilen imkânsızlık kavramının içeriği hükmün anlam ve amacı dikkate alınarak tespit edilmelidir¹¹⁵. Buna göre aşılabilmesi için taşıyıcının beklenemez çabalar harcaması gereken engeller CMR m. 14/1 anlamında taşıma engeli olarak kabul edilmelidir¹¹⁶. CMR anlamında imkânsızlık kavramı bu perspektiften yola çıkarak anlamlandırıldığında hükümlerin lafzındaki farklılığın içerik açısından esaslı bir fark yaratmadığı görülmektedir.

Taşıma engelinin söz konusu olup olmadığının tespiti için CMR m. 14/1’de *taşıma senedindeki kayıtlar* esas alınırken, TTK m. 869’da taşımanın *taşıma sözleşmesine* uygun olarak yapıp yapılmaması esas alınmıştır. TTK açısından taşıma senedi düzenleme zorunluluğunun bulunmadığı göz önünde bulundurulmuş (TTK m. 856 vd.) ve bununla tutarlı bir şekilde doğrudan sözleşmenin içeriği esas alınmıştır. Bu düzenleme, CMR’ye kıyasla çok daha isabetlidir. Ancak yine de bu noktada taşıma senedinin TTK m. 858 gereğince sözleşmenin içeriğine ilişkin ispat gücü¹¹⁷ yarattığı gerçeğini de göz ardı etmemek gerekir¹¹⁸. Zira iki tarafça imzalanan taşıma senedi, taşıma sözleşmesinin içeriğine ilişkin kanıt oluşturur ve bu nedenle de TTK açısından da belirli bir önemi haizdir. Öte yandan CMR açısından kıstas her ne kadar taşıma senedi olsa da taşıma senedinin düzenlenmediği ya da taşıma senedi

¹¹⁴ TTK gereğince taşıma engeli, hukuk sistemimizdeki imkânsızlığa özgülenez (Bkz. TTK m. 869/1 madde gerekçesi). Zira ifa engeli imkânsızlığı da içine alan bir üst kavramdır.

¹¹⁵ Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 5. Bu hususta bkz. II.A.

¹¹⁶ Helm, Johann Georg, *Frachtrecht II, CMR*, 2. Aufl., Berlin-New York 2002, Anh. VI § 452, Art. 14 CMR Rn. 5; Glöckner, Herbert, *Leitfaden zur CMR: Übereinkommen über den Beförderungsvertrag im internationalen Strassengüterverkehr*, Kommentar, 7. Auflage, Erich Schmidt Verlag (ESV), Berlin 1991, Art. 14 CMR Rn.1; Clarke, Malcolm A., *International Carriage of Goods By Road: CMR*, 5. Edition, Informa London, 2009, s. 89; Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 8. CMR m. 14/1’deki imkânsızlığı TBK m. 112 ve 136 çerçevesinde değerlendirmek gerekir (Bkz. Koller, Art. 14 CMR Rn. 3; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 5). Bu hususta bkz. II.A

¹¹⁷ Taşıma senedinin ispat kuvveti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ecehan Yeşilova, “CMR-Taşıma Senedinin İspat Kuvveti”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 2005, s. 237 vd.

¹¹⁸ Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 14 CMR Rn. 13; Koller, Art. 14 CMR Rn. 2.

düzenlendiği hâlde taşıma koşullarına yer verilmediği durumlarda, CMR m. 14/1 hükmü kıyasen uygulanır ve bu hâlde taşıma sözleşmesinin içeriği esas alınır¹¹⁹. Bu bağlamda CMR m. 14 çerçevesinde de akdî mutabakatın önemli olduğunu kabul etmek gerekir¹²⁰.

CMR’de giderilemeyen (CMR m. 14/1) ve giderilebilen (CMR m. 14/2) taşıma engelleri arasında ayırım yapılmıştır. CMR m. 16/2’de ise bu ayırım gözetilerek “*Madde 14 paragraf 1 de ve madde 15 de öngörülen durumlarda taşımacı yükü onları tasarruf etme hakkına sahip olan kişi hesabına derhal boşaltabilir.*” şeklinde bir düzenleme getirilmiştir. Buradan CMR m. 14/2 anlamındaki engellerin CMR m. 16/2 hükmü kapsamında olmadığı sonucu çıkmaktadır. Bir başka deyişle bu ayırma bağlı olarak CMR m. 16/2 gereğince taşıyıcıya verilen olanaklar, teslim engelleri (CMR m. 15) ve giderilemeyen taşıma engellerinin (CMR m. 14/1) varlığı hâlinde söz konusu olacaktır¹²¹. Bu hâllerde, taşıyıcının talimat almak ya da eşyayı derhâl boşaltmak şeklinde seçimlik hakkı vardır ve bu sebeple taşıyıcı önceden talimat almakla¹²² yükümlü değildir¹²³. Taşımanın hâlâ mümkün olduğu durumlarda (CMR m. 14/2) ise,

¹¹⁹ Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 2; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 14 CMR Rn. 3. Sadece taşıma senedinin düzenlenmediği durumlarda kıyasen uygulanacağı yönünde bkz. Ferrari/Otte, Art. 14 CMR Rn. 5; Thume/Temme, Art. 14 CMR Rn. 7; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 14 CMR Rn. 5; Thume, (Fremuth/Thume), Art. 14 CMR Rn 3.

¹²⁰ Braun, s. 20.

¹²¹ Loewe ETR 1976, s. 547; Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 23; Jesser, 88; Thume/Temme, Art. 16 CMR Rn. 14. CMR m. 16/2’nin taşıma engelinin bütün türleri için uygulanacağı yönünde bkz. Koller, Art. 16 CMR Rn. 5.

¹²² Taşıyıcı buna rağmen talimat almaya karar verirse, gönderenin vereceği talimatı makul bir süre beklemelidir (Ferrari/Otte, Art. 16 CMR Rn. 9; MüKoHGB/Jesser-Huß, Art. 16 CMR Rn. 9; Thume, (Fremuth/Thume), Art. 16 CMR Rn 8.).

¹²³ Loewe ETR 1976, s. 503; Boesche, (Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn), Art. 16 CMR Rn. 7; Herber/Piper, Art. 16 CMR Rn. 17; Koller, Art. 14 CMR Rn. 6; Ferrari/Otte, Art. 16 CMR Rn. 9; Thume, (Fremuth/Thume), Art. 16 CMR Rn 8; Jesser, 88; Hill/Messent, s. 95. Bkz. BGH 05.02.1987, VersR 1987, s. 678, 679. Yargıtay’ın teslim engeline ilişkin bir kararında “...taşıyıcının böyle bir teslim engeli ile karşılaşması halinde nasıl hareket edeceği CMR’nin 15 ve 16’ncı maddelerinde hükme bağlanmış olup, buna göre böyle bir engelle karşılaşan taşıyıcı, CMR’nin 15/1. maddesi uyarınca ya teslim engelini gönderene bildirip, ondan talimat almak ve bu talimata uygun davranmak ya da 16/II’nci maddesi uyarınca doğrudan doğruya yükü boşaltmak haklarına sahiptir. Taşıyıcı, bu iki yoldan dilediğini kullanabilir...” şeklindeki değerlendirmeleri de bu görüşü destekler niteliktedir. (Bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 07.07.2017 T. 2016/611 E., 2017/4087 K.; <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> Erişim Tarihi: 07.12.2021). Taşıyıcının kural olarak öncelikle tasarruf hakkına sahip kişiden talimat alması gerektiği şeklindeki aksi yön-deki görüş için bkz. Helm/Frachtrecht, Anh. VI § 452, Art. 15 CMR Rn. 15; Thume/Temme, Art. 15 CMR Rn.10.

talimat alınmaksızın eşyanın derhâl boşaltılması, depolanması ya da satılması imkânı bertaraf edilmiştir¹²⁴. Elbette ki taşıyıcı gönderilenden uygun bir zaman içinde talimat alamamış ise, tasarruf hakkına sahip kişinin yararlarına en uygun görülen önlemleri alma yükümlülüğü (CMR m. 14/2) kapsamında boşaltma, depolama ya da satma imkânına sahiptir; ancak bunu yapmadan önce mutlaka talimat almakla yükümlüdür. Öte yandan, taşıyıcı talimat almaya çalışırken ya da talimatın alınmasından sonra, taşımanın artık taşıma senedinde öngörülenden farklı bir şekilde de yerine getirilmesi imkânsız hâle gelirse, burada da CMR m. 16/2 uygulama alanı bulur¹²⁵. Özetle CMR'de m. 14'te yer alan bu ayrıma m. 16 hükmü ile farklı hukuki sonuçlar bağlanmıştır. CMR bakımından durum böyle iken, TTK m. 869/1'de taşıma engellerine ilişkin bir ayrıma yer verilmemiştir ve buna bağlı olarak 869/3 gereğince tüm taşıma engelleri için talimat almanın önceliği ilkesi söz konusudur. Dolayısıyla TTK m. 869 hükmü engelin giderilebilip giderilemediğine göre bir ayırım yapmaması ve bu ayrıma farklı hukuki sonuçların bağlanmaması yönüyle CMR'den farklıdır.

SONUÇ

Taşıma engeli, CMR m. 14 hükmünden hareketle, eşyanın teslim yerine ulaşmasından önce sözleşmesinin taşıma senedinde öngörülen koşullara göre uygulanmasının imkânsız hâle geldiği ya da imkânsızlaşmasının muhtemel olduğu hâller şeklinde tanımlanabilir. Bir engelin, CMR anlamında taşıma engeli olarak nitelendirilebilmesi için zamanlama olarak eşyanın teslim yerine ulaşmasından önce gerçekleşmesi gerekir. Taşıma engeli kavramı, Konvansiyon'da imkânsızlık kavramı üzerinden açıklandığı için öncelikle imkânsızlık kavramından ne anlaşılması gerektiğinin ortaya konulması gerekir.

CMR m. 14/1'deki imkânsızlık TBK m. 112 ve 136 anlamında anlaşılmalı, hükmün anlam ve amacından hareketle bir engelin aşılabilmesinin taşıyıcı için beklenemez çabalar gerektirdiği hâllerde taşıma engelinin söz konusu olduğu kabul edilmelidir. Bu hâlde objektif imkânsızlık hâlleri, hiç kuşkusuz taşıma engeli niteliğindedir. Burada objektif imkânsızlığın fiilî ya da hukuki nitelikte olması önemli değildir. Taşımanın

¹²⁴ Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 23.

¹²⁵ Loewe ETR 1976, s. 547-548; Herber/Piper, Art. 14 CMR Rn. 23. Bu durum, artık CMR m. 14/2 kapsamında değerlendirilemez, CMR m. 14/1 kapsamındadır ve dolayısıyla taşıyıcı, talimat istemiş olsa bile CMR m. 16/2 gereğince eşyaları boşaltarak taşımayı sona erdirebilir (Loewe ETR 1976, s. 548).

taşıma senedine uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi aynı şartlar altında bulunan herkes için imkânsız hâle geldiğinde, taşıma engelinin varlığı kabul edilmelidir. Sübjektif imkânsızlık hâlleri ise kural olarak taşıma engeli olarak nitelendirilemez. Dolayısıyla taşımanın gerektiği şekilde yapılabilmesi için bir başkasını devreye sokarak engel aşılabiliyorsa burada taşıma engeli söz konusu değildir. Elbette ki bunun için her şeyden önce taşıma senedinde buna mâni olan bir kaydın bulunmaması gerekir. Bir engelin taşıma engeli niteliğinde olabilmesi için taşımayı sürekli olarak imkânsız hâle getirmesi zorunlu değildir, taşımanın taşıma senedinde öngörülen teslim süresi içerisinde yerine getirilmesini imkânsız kılması şartıyla geçici imkânsızlık durumları da CMR m. 14/1'in uygulanması için yeterlidir. Öte yandan taşımaya ilişkin bir güçlüğün söz konusu olması, tek başına objektif imkânsızlık oluşturmadığı için her ifa güçlüğü taşıma engeli niteliğinde değildir. İfa güçlüğünün taşıma engelini sebep olup olmadığı hususu, elbette ki her somut olay açısından ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Ancak belirtmek gerekir ki alelade bir güçlük veya maliyet artışları, tek başına taşıma engeli teşkil etmez.

İmkânsızlığın söz konusu olup olmadığının tespiti için CMR gereğince kıstas, taşıma sözleşmesinde değil, taşıma senedinde belirtilen şartlardır. Müzakere mekanizmasının bir ürünü olması ve bu yönüyle taşıma senedine kıyasla tarafların çıkarlarına daha uygun olması sebebiyle, CMR'de de taşıma sözleşmesinin esas alınması daha isabetli olurdu. Ancak CMR m. 14/1 hükmünün açık lafzı karşısında engelin var olup olmadığının tespitinde taşıma senedinin esas alınması gerektiğini kabul etmek durumundayız. Diğer taraftan taşıma koşullarının taşıma senedinde yer almadığı ya da taşıma senedinin hiç düzenlenmediği hâllerde, CMR m. 14/1 hükmü kıyasen uygulanmak suretiyle taşıma sözleşmesinin içeriği esas alınmalıdır.

CMR m. 14/1 hükmünün uygulanabilmesi için taşımanın teslim süresi içerisinde yerine getirilmesinin imkânsız hâle gelmiş olması şart değildir, imkânsızlığın muhtemel olması da yeterlidir. Ayrıca engele kimin sebep olduğu ya da engelin ortaya çıkmasında kimin kusurlu olduğu taşıma engelinin söz konusu olup olmadığının belirlenmesi açısından önemli değildir. Engelin kaynağı CMR m. 16/1 gereğince giderlerin karşılanması noktasında önem arz eder.

Teslim yerine ulaşma anından sonra, eşyanın kararlaştırılan zamanda gönderilene tesliminin herhangi bir sebeple engellenmesi teslim engeli olarak nitelendirilir. İmkânsızlık kavramının sınırlarının çizilmesi ve ifa güçlüğü bakımından taşıma engeli için geliştirilen ölçütler teslim engeli için de geçerlidir. Teslim taşıyıcının şahsından kaynaklanan veya dışardan gelen

bir sebeple engellenebileceği gibi gönderilenin şahsından kaynaklanan bir sebeple de engellenebilir. Gönderilenin şahsından kaynaklanan en önemli teslim engeli, CMR m. 15/1’de teslim engelinin özel bir türü olarak düzenlenen kabulden kaçınma hâlidir. Kabulden kaçınma, kararlaştırılan zamanda teslim edilecek eşyanın gönderilen tarafından kabul edilmemesi şeklinde gerçekleşir. Bunun için eşyanın açıkça reddedilmesi şart değildir, iradenin zımni bir şekilde beyan edilmesi de yeterlidir. Gönderilenin kabulden kaçınması, talimat verme hakkının gönderene geçmesine ve taşıma senedinin ibrazının kanunen ihmal edilebilmesine imkân verir (CMR m. 15/1).

Kabulden kaçınmanın gündeme getirdiği bir başka mesele ödemedен kaçınma hâlidir. CMR m. 21 gereğince teslimde ödemenin kararlaştırıldığı hâllerde, gönderilenin ödemedен kaçınması şüphesiz ki teslim engeli olarak kabul edilmelidir. Bunun yanı sıra gönderilenin CMR m. 13/2 gereğince teminatı ya da teslim sırasında derhâl ödenmesi gereken diğer bedelleri ödemekten kaçınması hâlinde de teslim engelinin söz konusu olduğu kanaatindeyiz. Zira gönderilenin teslim talebi ile CMR m. 13/2 gereğince taşıma senedinden doğan ödemeleri yapma yükümlülüğü arasındaki bağlantı dikkate alındığında ödemedен kaçınma, teslim katılım yükümlülüğünün reddedilmesi anlamına gelir ve bu durum da kabulden kaçınma niteliğindedir. Öte yandan gönderilenin gönderen tarafından taşımaya ilişkin ödemelerden muaf tutulduğunun taşıma belgelerinden anlaşıldığı ya da gönderilenin CMR m. 13/2 gereğince teminat göstermeye hazır olduğu durumlarda ödemedен kaçınmanın teslim engeli niteliğinde olmadığını belirtmek gerekir.

CMR m. 14 ve 15 hükümleri TTK m. 869 hükmü ile iç hukuka aktarılmıştır. Ancak TTK’da kanun yapma tekniği açısından CMR’den farklı bir düzenleme esası benimsenmiştir. Şöyle ki taşıma engeli, teslim engeli ve taşıyıcının talep ve yetkileri CMR’de ayrı ayrı düzenlenmişken TTK m. 869’da taşıma ve teslim engelleri ile hukuki sonuçları tek bir hükümde birleştirilmiştir. TTK’daki bu hüküm, içerik olarak CMR ile geniş ölçüde örtüşse de bazı noktalarda ayrılan yönleri de vardır. Bu bağlamda, CMR’de engel kavramı imkânsızlık kavramı üzerinden ele alınırken TTK’da taşımanın “sözleşmeye uygun olarak yapılamayacağı” ifadesi ile açıklanmıştır. CMR m. 14 anlamında taşıma engelinin söz konusu olup olmadığının tespiti için *taşıma senedindeki kayıtlar* esas alınırken, TTK m. 869 için taşımanın *taşıma sözleşmesine* uygun olarak yapılıp yapılmadığı esas alınmıştır. CMR m. 14’ün birinci ve ikinci fıkrasında giderilebilen ve giderilemeyen taşıma engelleri arasında ayırım yapılarak bu iki hâle ayrı hukuki sonuçlar bağlanırken, TTK m. 869/1’de böyle bir ayırma yer verilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel B, *Taşıma Hukuku*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, 2019.
- Aksoy S, *Taşıma Hukukunda Fiili Taşıyıcı*, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, 2015.
- Andresen B / Valder H, *Speditons-, Fracht- und Lagerrecht: Handbuch des Transportrechts mit Kommentaren*, 1. Auflage, Erich Schmidt Verlag (ESV), 2019.
- Arkan S, “Karayolu ile Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Uygulanma Koşulları ve Taşıyıcının Sorumluluğunu Düzenleyen Hükümleri (TTK ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme)”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 10 (2), 1979, s. 397-414 (Arkan, Uluslararası Sözleşme).
- Arkan S, *Karada Yapılan Eşya Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu*, 1. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1982 (Arkan, Sorumluluk).
- Aydın A, *CMR’ye Göre Taşıyıcının Ziya, Hasar ve Gecikmeden Doğan Sorumluluğu*, 2. Bası, Arıkan Basım Yayın, 2006.
- Baumbach A / Hopt K J / Merkt H, *Handelsgesetzbuch HGB mit GmbH & Co., Handelsklauseln, Bank- und Kapitalmarktrecht, Transportrecht (ohne Seerecht)*, 38. Auflage, Verlag C. H. Beck, 2018.
- Braun T, *Das frachtrechtliche Leistungsstörungsrecht nach dem Transportreformgesetz: Eine Untersuchung der frachtrechtlichen Leistungsstörungstatbestände der §§ 407 ff HGB unter besonderer Berücksichtigung der Bezüge zum bürgerlichen Recht*, Dissertation, 1. Auflage, LIT Verlag, 2002.
- Can M, *CMR ve Alman Ticaret Kanunu ile Mukayeseli Olarak Türk Taşıma Hukukunun Genel Esasları, Birinci Cilt*, 1. Baskı, İmaj Yayınevi, 2017 (Can, Taşıma Hukuku).
- Can M, “4925 Sayılı Karayolu Taşıma Kanunu’na Göre Karayoluyla Yapılan Taşımaların Tabii Olduğu Hukukî Esaslar”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9 (1-2), 2005, s. 11-63 (Can, Karayolu Taşıma Kanunu).
- Canaris C W / Habersack M / Schäfer C, *Handelsgesetzbuch Großkommentar*, begründet von Hermann Staub, Bearbeiter: Patrick Schmidt, 12. Band, 2. Teilband, §§ 407-450, 5. Auflage, Verlag: De Gruyter, 2013, (Staub/P. Schmidt).

- Canaris C W, *Handelsrecht*, 24. vollständig neu bearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck, 2006, (Canaris).
- Canaris C W / Schilling W / Ulmer P, *Großkommentar zum Handelsgesetzbuch*, Staub, Hermann (Begr.), 14. Band, CMR (Übereinkommen über den Beförderungsvertrag im internationalen Straßengüterverkehr), 5. Auflage, De Gruyter, 2016 (Großkommentar).
- Clarke M A, *International Carriage of Goods By Road: CMR*, 5. Edition, Informa London, 2009.
- Decker P J, *Das Übereinkommen über den Beförderungsvertrag im internationalen Strassengüterverkehr (CMR)*, 1. Auflage, Verkehrsverlag Fischer, 1985.
- Didier T / Andresen B, *CMR, Übereinkommen über den Beförderungsvertrag im internationalen Straßengüterverkehr Kommentar*, 8. Auflage, Erich Schmidt Verlag (ESV), 2015.
- Dural M, *Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık*, 1. Baskı, Fakülteler Matbaası, 1976 (Dural, Sonraki İmkânsızlık).
- Dural M, "İmkânsızlık Kavramı ve Türleri", *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 7 (1), 1973, s. 11- 58.
- Ebenroth C T / Boujong K / Joost D / Strohn L, *Handelsgesetzbuch, Band 2, §§ 343-475h, Transportrecht, Bank- und Börsenrecht*, 3. Auflage, Verlag C. H. Beck, 2020.
- Edis A, *Die Haftung des Frachtführers nach schweizerischem Obligationen- und türkischem Handelsrecht*, Diss., 1. Auflage, Herbert Lang, Bern - Peter Lang, Frankfurt, 1975.
- Ensthaler J, *Gemeinschaftskommentar zum Handelsgesetzbuch mit UN-Kaufrecht*, von Jürgen Ensthaler, (Hrsg.), 8. Auflage, Luchterhand Verlag, Köln 2015.
- Ferrari F / Kieninger E M / Mankowski P / Otte K / Saenger I / Schulze G / Staudinger A, *Internationales Vertragsrecht Rom I-VO, CISG, CMR, FactÜ Kommentar*, 3. Auflage, Verlag C. H. Beck, 2018.
- Fremuth F / Thume K H, *Kommentar zum Transportrecht, §§ 407-475h HGB, CMR, WA, und ADSp*, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH Heidelberg, 2000.
- Gençtürk M, *Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku (Genel Kavramlar;*

Gecikmeden Doğan Sorumluluk), 1. Baskı, Vedat Kitapçılık, 2006.

Glanegger P / Stefan K / Selder J / Kirnberger C / Ruß W / Stuhlfelner U, Heidelberg *Kommentar zum Handelsgesetzbuch, Handelsrecht, Bilanzrecht, Steuerrecht*, 7. Auflage, C. F. Müller, 2006 (HeidelbergKommHGB/İşleyen).

Glöckner H, *Leitfaden zur CMR: Übereinkommen über den Beförderungsvertrag im internationalen Strassengüterverkehr*, Kommentar, 7. Auflage, Erich Schmidt Verlag (ESV), 1991.

Göktürk K / Can M Ç / Kaşak E, *Karayoluyla Eşya ve Yolcu Taşıma Hukuku, Gereççeli – İctihatlı – Madde Karşılaştırmalı*, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, 2020.

Hartenstein O / Reuschle F, *Handbuch des Fachanwalts Transport- und Speditionsrecht*, 3. Auflage, Carl Heymanns Verlag, 2015.

Helm J G, *Frachtrecht II, CMR*, 2. Auflage, Walter De Gruyter Berlin-New York, 2002.

Herber R / Piper H, *CMR Internationales Strassentransportrecht Kommentar*, 1. Auflage, Verlag C. H. Beck, 1996.

Heymann E, *Handelsgesetzbuch, Kommentar, §§ 343-475h HGB*, Band 4, 2. Aufl., De Gruyter, 2005.

Hill D J / Messent A, *CMR: Contracts for the International Carriage of Goods By Road*, by Andrew Messent with David A. Glass, 2. Edition, Lloyds Of London Press Ltd, 1995.

İlyasov M, *TTK ve CMR'ye Göre Karayoluyla Eşya Taşımacılığında Taşıma ve Teslim Engelleri*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2019.

Jabornegg P (Hrsg.), *Kommentar zum HGB, Handelsgesetzbuch mit Firmenbuchgesetz und Handelsmaklerrecht*, 2. Auflage, Springer-Verlag Wien New York, 2010.

Jesser H, *Frachtführerhaftung nach der CMR: Internationaler und nationaler Strassengütertransport*, Verlag Orac Wien, 1992.

Karan H, *Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesi Hakkında Konvansiyon, CMR Şerhi*, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, 2011 (Karan, Şerh).

Karan H, “Karayolu Taşıma Kanunu ve Yönetmeliği”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 22 (3), 2000, s. 99-320 (Karan, Karayolu Taşıma).

Kaya A, “Taşıyıcının Karayolu ile Eşya Taşımasına İlişkin Uluslararası

- Sözleşmede (CMR) Öngörülen Sorumluluğun Esasları – II”, *İÜHF.M.*, 56 (1-4), 1998, s. 239-267.
- Kendigelen A / Aydın A, “Karayoluyla Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesine İlişkin Antlaşma (CMR)- Resmi Çeviriye İlişkin Sorunlar ve Bir Serbest Çeviri Denemesi”, Kendigelen, Abuzer, *Makalelerim Cilt II, 2001-2006*, Vol. 1, s. 42-77.
- Keskin A D, “Kesin Vadeli İşlemlerde İfa Etmeme: Temerrüt ve İmkânsızlık”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11 (1-2), 2007, s. 209-231.
- Kırman A, *Hava Yolu ile Yapılan Uluslararası Yolcu Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu*, 1. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1990.
- Koller I, *Transportrecht, Kommentar zu Spedition, Gütertransport und Lagergeschäft*, 9. Auflage, Verlag C. H. Beck, 2021.
- Koller I, “Das Standgeld bei CMR-Transporten”, *TranspR*, 1988, s. 129 vd (Koller, TranspR 1988).
- Lenz U, *Straßengütertransportrecht*, 1. Auflage, Carl Heymanns Verlag, 1988.
- Lersch H, *Die Rechtsstellung des Empfängers aus dem Frachtvertrag beim Landfrachtgeschäft*, Dissertation, Gedruckt im Tageblatt-Haus Coburg, 1931 (Lersch, Empfänger).
- Loewe R, *Erläuterungen zum Übereinkommen vom 19. Mai 1956 über den Beförderungsvertrag im internationalen Straßengüterverkehr (CMR)*, European Transport Law, 1976, s. 503-597.
- Meyer-Rehfuess M, *Das frachtvertragliche Weisungsrecht*, Dissertation, 1. Auflage, Luchterhand Verlag GmbH, 1995.
- Müglich A, *Das Neue Transportrecht, Einführung-Kommentar-Texte*, 1. Auflage, Bundesanzeiger Verlag, 1998.
- Precht G M / Endrigkeit K, *CMR-Handbuch über den Beförderungsvertrag im internationalen Straßengüterverkehr*, 3. Auflage, Deutscher Verkehrs-Verlag, 1972.
- Schlegelberger F, *Handelsgesetzbuch*, Erläutert von Ernst Geßler, Wolfgang Hefermehl, Wolfgang Hildebrandt, Georg Schröder, Band IV, §§ 386-460, 5. Auflage, Verlag Franz Vahlen GmbH München, 1976.
- Schmidt K, *Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch*, Band 7, §§ 407-619, Transportrecht, 4. Auflage, Verlag C. H. Beck, 2020 (MüKoHGB/

İşleyen).

Schmidt H (Hrsg.), *COVID-19: Rechtsfragen zur Corona-Krise*, 2. Auflage, Verlag C. H. Beck, 2020 (Schmidt/İşleyen, Corona-Krise Bölüm).

Seven V, (6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK m. 856–893) Hükümlerine Göre) *Taşıma Hukukunda Gönderilen*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2012.

Seven V / Oyal, A B, “Taşıma Hukukunda Riziko Alanı İlkesi Bağlamında Nötr Alan ve COVID-19’un Nötr Alan Olarak Değerlendirilmesi”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 78 (2), 2020, s. 611-655.

Thume KH, *CMR Kommentar: Übereinkommen über den Beförderungsvertrag im internationalen Straßengüterverkehr*, 3. Auflage, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH Heidelberg, 2013.

Topuz S /Canbolat, F, “Türk-İsviçre ve Alman Borçlar Hukukunda İmkânsızlığın Düzenlenişi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2008, 57 (3), s. 673-718.

Ülgen H, *Hava Taşıma Sözleşmesi*, 1. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1987, (Ülgen, Hava Taşıma).

Ülgen H, *Uluslararası Taşımacılık ve Hukuki Sorunları*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 1988-27, 1988 (Ülgen, Uluslararası Taşımacılık).

Wehrli A, *Haftung des Frachtführers nach dem schweizerischen Obligationenrecht*, Diss., Romanshorn: Buchdruckerei der Schweizerischen Bodensee-Zeitung, 1920.

Widmann H, *Übereinkommen über den Beförderungsvertrag im internationalen Strassengüterverkehr (CMR)*, 1. Auflage, Neuwied / Krißel / Berlin, Luchterhand Verlag, 1993.

Yeşilova E, “CMR-Taşıma Senedinin İspat Kuvveti”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 2005, s. 237-273 (Yeşilova, Taşıma Senedi).

Yeşilova Aras Ecehan, *Uluslararası Karayolu ile Yük Taşımacılığında Teslim Süresinin Aşılması ve Teslimde Ödeme (CMR m. 19, 20, 21)*, Adalet Yayınevi, 2010, (Yeşilova Aras, Teslimde Ödeme).